

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nina Baloh

Mentor: red. prof. dr. Bojko Bučar

PROTISLOVJE
MED
LEGITIMNOSTJO IN LEGALNOSTJO
V
MEDNARODNIH ODNOSIH –
ŠTUDIJA PRIMERA
NAPADA ZDA NA AFGANISTAN LETA 2001

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

KAZALO:	stran
Seznam kratic	1
UVOD	2
1. NAČELO SAMOOBRAMBE	6
1.2. Individualna in kolektivna samoobramba	7
1.3. Afganistan	12
1.3.1. Sovjetska intervencija v Afganistanu med 1979 in 1989	13
1.3.2. Afganistan po umiku sovjetskih čet	16
1.3.3. Teroristična mreža Al-Kaida	17
1.3.4. Namesto zaključka	18
2. NAPAD ZDA NA AFGANISTAN LETA 2001- IZRAZ PROTISLOVJA MED LEGITIMNOSTJO IN LEGALNOSTJO	20
2.1. Uporaba načela samoobrambe v intervencijah držav	20
2.1.1. Pregled nekaterih primerov sklicevanj držav na 51.člen	20
2.1.2. Namesto zaključka	27
2.2. Ponovno rojstvo »Pax Americana«	28
2.3. 11. september in prve reakcije ZDA na napad	31
2.3.1. Kronološki pregled dogajanj med 11. septembrom in 7. oktobrom 2001	32
2.4. Operacija »Trajna svoboda«	37
2.5. Aktivnosti znotraj OZN po 11. septembru 2001	41
2.5.1. Sprejeti resoluciji VS št.1368 (2001) in št.1373 (2001) v odgovor na teroristični napad 11. septembra	43
3. ZAKLJUČEK	46
SEZNAM VIROV	51

PRILOGE

- S/RES/1368; 12 September 2001.

- S/RES/1373; 28 September 2001.

- S/2001/946; Letter dated 7 October from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations addressed to the President of the Security Council.

Seznam kratic:

AJIL	-	American Journal of International Law / Ameriška revija za mednarodno pravo
CIA	-	Central Intelligence Agency / Osrednja obveščevalna agencija
GS	-	Generalna skupščina (OZN)
I.C.J.	-	International Court of Justice / Meddržavno sodišče
ICLQ	-	International and Comperative Law Quarterly/ Tromesečnik za mednarodno in primerjalno pravo
ISI	-	Inter-Service Intelligence / (Pakistanska) obveščevalna služba
MFA	-	Military Force Authorization / Avtorizacija vojaške sile
NATO	-	North Atlantic Treaty Organization / Organizacija severnoatlantskega sporazuma
OAS	-	Organization of American States / Organizacija ameriških držav
OZN	-	Organizacija združenih narodov
PDPA	-	People's Democratic Party / Ljudska demokratična stranka (Afganistana)
PNAC	-	Project for the New American Century / Projekt za novo ameriško stoletje
SZ	-	Sovjetska zveza
UL	-	Ustanovna listina (ZN)
UNESCO	-	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization / Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo
VB	-	Velika Britanija
VS	-	Varnostni svet (OZN)
ZDA	-	Združene države Amerike
WTC	-	World Trade Center / Svetovni trgovinski center
Y.U.N.	-	Yearbook of the United Nations / Letni zbornik Združenih narodov

UVOD

Teroristični napad, za katerega je bila obtožena teroristična mreža Al-Kaida, na ozemlje Združenih držav Amerike (ZDA) 11. septembra 2001, je povzročil silovit protiukrep ameriške diplomacije. Ta se je najprej izrazil kot pritisk na oblikovanje svetovnega javnega mnenja o legitimnosti in legalnosti totalne vojne proti terorizmu in v kasnejši siloviti vojaški akciji na Afganistan v oktobru leta 2001. ZDA so ves čas svoja dejanja opravičevale na osnovi legitimne, naravne in neodtujljive pravice do samoobrambe, individualne ali kolektivne, ki jo imajo vse države članice Organizacije združenih narodov (OZN) v primeru napada na svoje ozemlje, sklicujoč se na 51. člen Ustanovne listine ZN (UL). Takšno prizadevanje ameriške diplomacije vcepiti širši mednarodni javnosti opravičljivost in legitimnost napovedi vojne terorizmu, je privedlo do nevarnosti neskladja pri tolmačenju mednarodnega prava.

Mednarodno pravo je živa materija, je sistem pravnih pravil, ki imajo svoj smisel za obstoj v sprejemanju in spoštovanju določene pravne prakse med subjekti mednarodnega prava. Mednarodno pravni sistem je odprt in odvisen, saj dopušča njegovo morebitno spreminjanje skozi čas v skladu s prakso držav v njihovih medsebojnih odnosih. Dogodi se, da države določeno pravno pravilo zaradi ekonomskih, družbenih razlik, razlik okolja in nesoglasij, ki izhajajo iz odnosov, različno tolmačijo. Primer takšnega različnega tolmačenja pravil mednarodnega prava je dopustil nastanek krize zaupanja v legalnost napada ZDA na Afganistan. Razlikovanje med legitimnostjo in legalnostjo obrambne vojne postane zabrisano po 11. septembru 2001, ko se oblikuje pomembno nov pogled na vojno. Njena morebitna legalizacija bi pomenila povsem nov presedan v mednarodnem pravu.

Za nadaljnjo analizo dogodkov po 11. septembru 2001 in sprejemanje odločitev ZDA o izvajanju vojne proti terorizmu je pomembno razumevanje v razlikovanju med obema pojmomoma: legitimnostjo in legalnostjo. Legitimnost se nanaša na splošno sprejemanje nekega predpisa med ljudmi ter širše, med subjekti mednarodnega prava. V bistvu je političen pojem. Deli se na subjektivno, torej na tisto, kar posameznik meni o nekem zakonu, in objektivno, kar večina sprejema in je

uresničljivo. Čeprav je najbolj običajno, da vrednotenje pri odločanju neke države temelji na osnovi legitimnega, torej etičnega in moralnega, je potrebno upoštevati poleg subjektivnega tudi objektivni nivo sprejemanja. Da bo delovanje države legitimno v očeh mednarodni skupnosti, je odvisno, kako bo država svojo pravico pred mednarodno skupnostjo utemeljevala. Hkrati mora država delovati znotraj legalnih okvirjev. Pojem legalnost se nanaša na delovanje države skladno z zakoni in se nanaša na zakon sam. Temelji na pravnem sistemu in velja za vse. V našem primeru se nanaša na mednarodno pravo. Kadar pa si posamezna država za izvajanje nekega dejanja to jemlje za svojo diskrecijsko pravico, se lahko zgodi, da postane vladavina prava ogrožena. Legalno načelo postane iluzorno, če država s svojim delovanjem zaobide sprejemanje prava ter izvajanja njegove discipline. Upoštevati pa je potrebno, da samo vrednotenje spada v področje mednarodnega prava. Če mednarodna skupnost s svojo molčečo držo daje »blagoslov« za diskutabilni oboroženi napad, sicer ne pomeni, da je tudi udeleženka, vsekakor pa soustvarjalka moralno in etično vprašljivega dejanja.

Razvoj dogodkov, ki so sledili 11. septembru 2001, nedvomno prinaša nove izzive in nove načine v razreševanju vzniklih ogrožanj v mednarodni skupnosti. Grožnje današnje dobe se pojavljajo v obliki teroristov kot apokaliptičnih bojnikov, katerih delovanje presega stereotipe dosedanjega védenja. Take vrste napadov ogromnih razsežnosti, za katere je značilna sistematična izbira ciljev, številčnost smrtnih žrtev, decentralizacija delovanja ter uporaba modernih telekomunikacijskih povezav, po kancu hladne vojne pomembno vplivajo na družbo zahodnega sveta in na celotno mednarodno skupnost. Izrazito zavedanje mednarodne skupnosti o razpršenosti terorističnih ogrožanj se je še posebej povečalo ob napadu na World Trade Center (Svetovni trgovinski center – WTC) v New Yorku ter na Washington z 11. septembrom 2001. ZDA, ciljna žrtev napada, so v odgovor napovedale »vojno proti terorizmu« ne glede na to, da v osnovi ni možno napovedati vojne proti konceptu, ki v svoji osnovi nima definicije. V skladu s konceptom »vojne proti terorizmu« je sledil napad ZDA na Afganistan, t.i. državo terorizma. Vendar pa takšne vrste odgovori niso osamljeni v mednarodni skupnosti. Napad ZDA predstavlja ponoven primer interveniranja države proti ozemeljski celovitosti in suverenosti druge države zgolj za reševanje groženj lastnih nacionalnih interesov. S tem napadom se je ponovno potrdila usmerjenost ameriške politike, da si s svojega vzvišenega položaja

prisvajajo pravico za oblikovanje bi-polarnega svetovnega reda na način, ki je države razdelil na tiste, ki sprejemajo to vrstno politiko, in tiste, ki ji nasprotujejo. V korak k tem sodobnim grožnjam mednarodnemu miru in varnosti bodo mednarodne politične posledice agresivnega unilateralizma držav morda le zahtevale od mednarodne skupnosti, da v odgovor ponovno vzpostavijo kredibilen sistem odločanja, ki bo prilagojen novim potrebam globalnega sveta o vprašanih mednarodnega miru in varnosti. Tudi tako, da se bi zožil maneverski prostor tistih držav, ki z uporabo moči kršijo ozemeljsko suverenost ostalih držav.

V svojem delu želim zasledovati stališče, da individualna samoobramba, katere cilj je bil usmerjen na Afganistan, predstavlja odmik od veljavnega mednarodnega prava. Diplomskemu delu sem namenila tri poglavja. Prvo poglavje sem omejila na predstavitev dveh temeljnih elementov, ki izhajata iz postavljene hipoteze. To je 51. člen UL OZN in iz njega izhajajoča pravica države do individualne oziroma kolektivne samoobrambe. Drugi pomemben temeljni element predstavlja država Afganistan. Iskala bom vzroke za napad 11. septembra 2001, in sicer preko pregleda dogajanj, ki so se začela s tragedijo afganistanske državljanske vojne leta 1997 ter prepletov in razpletov dogajanj kot posledice v odnosih interveniranja velikih sil v času hladne vojne na ozemlje Afganistana.

V drugem poglavju in hkrati osrednjem delu naloge sem se še pred usmeritvijo v analizo načinov sprejemanja odločitev ZDA za uporabo 51. člena najprej uzrla v preteklost. Zanimalo me je, kako je mednarodna skupnost, predvsem pa, kako sta Varnostni svet (VS) in Generalna skupščina (GS) OZN reagirala v preteklosti na sklicevanje držav ob uporabi 51. člena. V tem delu sem podatke črpala predvsem iz primarnih virov. Precejšen del drugega poglavja je namenjen analizi sprejemanja odločitev ZDA za napad na Afganistan 7. oktobra 2001. Pri analizi sem iskala opravičljivost v legitimnosti in legalnosti delovanja ZDA. Ker pa poudarjam v hipotezi odmik od veljavnega mednarodnega prava, sem v zadnjem delu poglavja analizirala dve resoluciji VS, ki ju je ta sprejel v odgovor na 11. september 2001, hkrati pa sem osvetlila odnos VS do ameriških odločitev. Časovno sem se omejila na obdobje od 11. septembra 2001 do sredine oktobra leta 2001.

Zaključne misli z ugotovitvami moje analize in ovrednotenje hipoteze sem navedla v tretjem poglavju.

Ker v svojem delu predvsem zasledujem sklicevanje ZDA na pravico do individualne samoobrambe po 51. členu ob pripravah napada na Afganistan, sem koalicijo držav zaveznic, ki so pristopile v podporo odgovora ZDA na teroristični napad 11. septembra 2001, izpustila iz analize. Ne nameravam analizirati delovanja regionalnih obrambnih zavezniških organizacij, kot so NATO (*North Atlantic Treaty Organization - Organizacija severnoatlantskega sporazuma*) in OAS (*Organization of American States - Organizacija ameriških držav*), ki sta sicer neposredno po napadu aktivirali obrambne člene. Ti se, kot je zapisano v njihovih ustanovnih listinah, aktivirajo ob zunanjem napadu na državo članico. Omejila se bom samo na zavezništvo ZDA in Velike Britanije (VB). Kadar država uporabi pravico do samoobrambe po 51. členu, mora spoštovati osnovna načela mednarodnega humanitarnega prava. ZDA so ta načela kršile, vendar to ni predmet moje naloge.

Pri metodologiji se opiram na primarne in sekundarne vire. Med primarne sodijo letni zborniki Združenih narodov (*Yearbook of the United Nations – Y.U.N.*) in sprejete resolucije ter deklaracije v okviru OZN, katerih člene navajam v analizah v poglavjih diplomske naloge. V pomoč ob iskanju razlag pravice do uporabe 51. člena so mi pomagala mnenja Meddržavnega sodišča (*International Court of Justice - I.C.J.*) iz sodbe *Military and Paramilitary Activities (Nicaragua v. U.S.)*, iz leta 1986. Na sekundarne vire se opiram pri opisu zgodovinskega dogajanja v Afganistanu ter v osrednjem delu ob opisu notranje političnega stanja ZDA in sprejemanja odločitev ZDA.

Od primarnih virov sem uporabila tiste, ki so na voljo v angleškem jeziku. Pri uporabi sekundarnih virov sem črpala potrebno gradivo poleg knjig, predvsem iz člankov tujih strokovnih revij ter iz člankov, ki so na voljo na medmrežju. Tudi pri uporabi slednjih sem se odločila za tiste, ki so na voljo v angleškem jeziku.

1. NAČELO SAMOOBRAMBE

Individualna samoobramba ZDA v odgovor na teroristični napad na njeno ozemlje je bila uporabljena na način propagandne politike »vojne proti terorizmu«, ki jo je v svojih navajanjih pred domačo in svetovno javnostjo uporabljal predsednik ZDA George W. Bush (Bush). Z »vojno proti terorizmu«, vrzeljo med retoričnostjo in realnostjo, pa se je dejansko zabrisal pomen načela samoobrambe.

Vojna, čeprav še dovoljena za časa delovanja Društva narodov, postane v mednarodni skupnosti prepovedana s sprejetjem Briand-Kellogg-ovega pakta leta 1928. S podpisom pakta so se države pogodbenice odrekle vojne kot instrumentu nacionalne politike ter se zavezale, da bodo vse spore v bodoče reševale z miroljubnimi sredstvi. Čeprav je šlo pri podpisu pakta za načelno zavezanost, kar je potrjeval kasnejši razvoj mednarodnih dogodkov, pa je imperativ o prepovedi vojne dosežen s podpisom UL OZN v San Franciscu, leta 1945. Osnova je v 4/2 členu UL, ki glasi: *»vsi člani naj se v svojim mednarodnih odnosih vzdržujejo grožnje s silo ali uporabo sile, ki bi bila naperjena proti teritorialni nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države, ali pa ki bi bila kako drugače nezdružljiva s cilji Združenih narodov»*. Ob tem pa temeljno prepoved vojne potrjuje tudi Deklaracija GS OZN 2625 (XXV) o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami v skladu z UL OZN iz leta 1970. Med sedmimi osnovnimi načeli mednarodnega prava, ki jih vsebuje deklaracija, je na prvem mestu načelo prepovedi uporabe sile.¹

Beseda vojna torej nima več svojega obstoja v mednarodnem pravu oziroma je skladno z mednarodnim pravom vojna možna le v dveh primerih. Prvič, to pravico podeljuje UL z 51. členom, ki ne krati naravne pravice do individualne in kolektivne samoobrambe v primeru oboroženega napada na člana OZN. Drugič, pravica do oboroženega napada je možna na osnovi odločitve VS, in sicer skladno z »Akcijami v primeru ogrožanja miru, kršitve miru in agresivnih dejanj«, poglavja VII UL. Kot

¹ Blumenwitz (1995: 866) pravi, da »po sedaj veljavnem mednarodnem pravu uporaba sile pomeni zlomiti fizično voljo tuje države ali neodvisne vlade z vojaško invazijo ali bombardiranjem, z uničevanjem tuje lastnine, zajetjem ujetnikov, z izoliranjem prebivalcev od ostalega sveta, s kontrolo ali pa toleriranjem podpore oboroženih operacij s strani paravojaških skupin«.

določa 42. člen, se lahko VS potem, ko je presodil, da ostali ukrepi ne bi ustrezali, odloči in *»s/me z zračnimi, pomorskimi ali kopenskimi silami izvesti tako akcijo, kakršna se bi mu zdela potrebna za ohranitev ali vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti.«*

Norme mednarodnega pravnega reda so torej dejanske in ne hipotetične ter podpirajo njegovo učinkovitost. Učinkovitost pomeni, da v primeru kršenja pravic in dolžnosti, ki izhajajo iz mednarodnega prava, mednarodna skupnost oziroma univerzalna mednarodna organizacija proti kršiteljem reagira tako, da avtorizira vzpostavitev tistih potrebnih mer ali pa sankcij, ki so nujne za vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti v mednarodni skupnosti.

1.2. Individualna in kolektivna samoobramba

Individualna samoobramba in z njo hkrati kolektivna samoobramba je rdeča nit moje naloge in temelj za nadaljnjo analizo dogajanj povezanih z napadom ZDA na Afganistan. Je načelo na osnovi katerega so ZDA razvijale politiko legitimnosti odločitev za napad. Mednarodno pravna podlaga za izvajanje načela samoobrambe je v 51. členu in glasi:

«Nobena določba te Ustanovne listine ne krati naravne pravice do individualne ali kolektivne samoobrambe v primeru oboroženega napada na člana Združenih narodov, dokler Varnostni svet ne ukrene, kar je potrebno za ohranitev mednarodnega miru in varnosti«.

Kenny (1995: 1162) piše, da je koncept oboroženega napada, ki ga navaja 51. člen, vsebinsko ožji od vsebine 4/2. člena oziroma univerzalne prepovedi *»grožnje s silo in uporabe sile, ki bi bila naperjena proti teritorialni nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države«*. To pomeni, da se država žrtev napada lahko odzove na napad le kot določa vsebina 4/2. člena in to tedaj, ko napad ni presegel tistega praga, ki ga definiramo za oborožen napad.

Osnovni namen avtorjev ob pripravi UL je bil, da se, kolikor je le mogoče, prepove enostranska uporaba sile. Da države pravice do samoobrambe ne bi zlorabliale,

določa vsebina drugega dela 51. člena, ki pravi, da: *«Ukrepi, ki so se jih člani Združenih narodov lotili, izvršujoč to pravico do samoobrambe, naj se takoj sporočijo Varnostnemu svetu in ne smejo v ničemer posegati v pravico in dolžnost Varnostnega sveta, da na temelju Ustanovne listine vsak čas ukrene, kar se mu zdi potrebno za ohranitev ali vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti»*. Varovalna klavzula 51. člena zahteva, da se mora oborožen napad zgoditi še pred uporabo *»naravne pravice do individualne ali kolektivne samoobrambe«*. To pomeni, da je uporaba 51. člena odgovor na oborožen napad. Države so v preteklosti, medtem ko so se sklicevale, da so bile žrtev oboroženega napada, njegov pomen rade zlorabljale. Mednarodno pravo za sedaj še ne ponuja njegove definicije. V pomoč pri določanju pomena oboroženega napada nam poleg vsebine 2. člena pomaga tudi definicija agresije. Vsebina 2. člena določa, katere prepovedi so univerzalne in zavezujoče tudi za tiste države, ki niso članice svetovne organizacije, medtem ko definicijo agresije najdemo v 1. členu dodatka k resoluciji GS št. 3314 iz leta 1974. Definicija agresije nam pomaga pri oceni določitve tistega praga, ki se sprejema za oborožen napad in se glasi: *»Agresija je uporaba oborožene sile s strani države naperjene proti suverenosti, teritorialni celovitosti ali politični neodvisnosti druge države ali taka uporaba oborožene sile, ki je na kateri koli način nezdružljiva z vsebino UL OZN«*. Tudi Kenny piše (1995: 1164, para. 9), da lahko definicijo agresije navsezadnje uporabimo v pomoč za ožje definiranje oboroženega napada. Oborožen napad tako lahko jemljemo za najvišjo obliko agresije. Türk (1981: 292) pravi, da vse ostale oblike spadajo pod prepovedi načela grožnje s silo in uporabo sile. Za te pravi: *»/s/e do neke mere ujemajo z oblikami, ki jih prepoveduje načelo neintervencije«*, v vseh tistih samovoljnih dejanjih držav, ki pomenijo vmešavanje v notranje in zunanje zadeve države in ogrožajo suverenost druge države. Kaj spada pod dejanja agresije, določa člen 3. dodatka resoluciji GS št. 3314, od katerih pa so, kot piše dalje Kenny (1995: 1164, para.10): *»invazija, bombardiranje in vojaška okupacija, nesporno oborožen napad, ki sproži pravico do samoobrambe. Izvajanje ekonomskih in nevojaških oblik groženj pa zanesljivo ne legalizira uporabo oboroženega odgovora«*.

Intenzivnost napada v 51. členu, piše Kenny (1995: 1166, para. 14), ni določena in je politična odločitev vsakega posameznega primera. Intenzivnost napada se določa na podlagi ocene dejanskega oboroženega napada oziroma ali je ta napad prešel tisti

prag intenzitete, ki državi daje pravico subjektivnega odločanja o izvajanju načela samoobrambe. Načelo samoobrambe je legitimno dejanje interveniranja države samo tedaj, kadar gre za dejansko izvajanje samoobrambe v odgovor na oborožen napad druge države. Je začasen in obramben ukrep države. Kenny piše (1995: 1168, para. 22), da odnos med oboroženim napadom in obrambno aktivnostjo države oziroma njenim obrambnim napadom preko državne meje zahteva časovno omejenost. Vodenje vojne, pod pretvezo samoobrambe, skozi daljše časovnem obdobje kot ga zahteva samoobramba, bi bilo nelegalno dejanje.

Ker je individualna samoobramba začasni ukrep ob neposrednem oboroženem napadu neke države, državi žrtvi ne daje pravice, da bi samoobrambo enačila z nedopustnim preventivnim napadom. Država svojo pravico do samoobrambe ne sme zlorabljeni za namen podaljšane agresije, ko država samoobrambe ne bi izvajala neposredno po oboroženem napadu. Ob vseh teh prepovedih pa vsebina 51. člena vendar ne določa, v katerem obdobju naj bi se načelo individualne ali kolektivne samoobrambe udejanjilo. Časovno bi lahko pomenilo takoj, čez mesec ali več. Večinoma se za določanje tega uporablja presedan t.i. »*Caroline case*« iz leta 1837.² Ta je danes v veljavi po obče običajnem mednarodnem pravu. Kenny (1995: 1167) piše, če zahtevamo, da bi bila uporaba samoobrambe posameznega primera legitimna, se na splošno zahtevajo trije potrebni elementi: neposrednost, proporcionalnost in skrajna sila.³ Foley (2001: 4) piše, da je pravica uporabe načela samoobrambe legitimna, kadar ta ni pretirana ali prekomerna in kadar je samoobramba upravičena s potrebo, omejena s potrebo in mora ostati tudi v teh okvirih. Element neposrednega odgovora zahteva takojšen odgovor na oborožen napad. Vendar ta element ni tako pomemben kriterij v dejanski praksi. Državi žrtvi se na splošno, kot piše Martyn (2002), dopušča nek razumen časoven rok, da pridobi

² Mednarodno pravni standard za vprašanje, ali določena uporaba sile izhaja iz pravice do »samoobrambe« izhaja iz spora »*Caroline case*« leta 1837. Kot piše Richter (2003: 57), so britanske sile ob prečkanju reke Niagara v teritorialnih vodah ZDA zajele in uničile parnik *Caroline* z namenom, da bi tako onemogočile njeno plovnost ter uporabo ladje s strani kanadskih upornikov. Britanska vlada je trdila, da je delovala v samoobrambi. ZDA so britansko razlago sprejele. Daniel Webster, tedanji državni sekretar ZDA, je oblikoval pravilo dovolj ozke definicije samoobrambnega preventivnega napada, v kateri so trije elementi za opravičljivost njene uporabe: neposrednost, proporcionalnost in skrajna nuja. Preventivna samoobramba bi bila opravičena v akciji neposredne nevarnosti, ki je ni moč odvrniti in ne daje možnosti izbire in ne dopušča časa za razmišljanje (*Pre-Emptive Self-Defence, International Law and US Policy*).

³ Elemente *immediacy, proportionality, necessity* prevajam v neposredno, proporcionalno in skrajno silo.

dokaze o identiteti napadalca ter oblikuje vojaške sile, da se lahko obrani z individualno ali kolektivno akcijo. Država si torej mora pridobiti dokazni material o identiteti napadalca, da bi bil način izvajanja načela samoobrambe legitimen. Ta element države lahko kršijo, kadar so s trditvami o legitimni uporabi samoobrambe njeni cilji obrambne aktivnosti usmerjeni proti stopnjevanim agresijam, ki same po sebi niso dosegle praga, ki bi definirala oboroženi napad. Primer takšnega sklicevanja do pravice samoobrambe so ZDA izvedle ob napadu na Irak leta 1993 ter na Libijo leta 1986.

Element proporcionalnosti se nanaša na omejeno dejanskost izvršenega napada. Proporcionalnost napada zahteva, da je potrebno ob protinapadu upoštevati, da se do najnižje možne mere zmanjša število civilnih žrtev, poškodb civilistov in civilnih objektov.

Zadnji, tretji element, je element skrajne sile. Ta mora odgovarjati akciji, ki mora biti, kot je dejal Daniel Webster leta 1837, »nujna, vse obsegajoča, ki ne dopušča časa za razmišljanje« oziroma ne obstaja praktično nikakršnih ostalih alternativ protinapada. Kenny (1995: 1168, para. 24) pravi, da to kar element skrajne sile zahteva od države je, da se država pred izvajanjem samoobrambe ne pogaja o mirnem reševanju spora, ker bi se tako dejansko izničila pravica do samoobrambe.

Vsebina UL določa, da je prvenstvena vloga VS njegova odgovornost za ohranitev miru in varnosti ter reševanje zadev, ki ogrožajo svetovni mir. Edina izjema, ki jo UL dopušča državi, je njeno enostransko izvajanje samoobrambe po 51. členu.

Po II. svetovni vojni je bila vsebina 51. člena predmet širokih subjektivnih razlag s strani držav, ki so se na to pravico sklicevale. Vsebino 51. člena so države v preteklosti in bodo morebiti tudi v prihodnosti zlorabljele za izvajanje oblik samopomoči, vojaških intervencij z namenom zaščite lastnih državljanov, strateških, političnih in ekonomskih interesov. Pravico do samoobrambe prav tako lahko zlorabljujejo za preventivno interveniranje bodisi proti posrednim ali pa proti neposrednim terorističnim napadom. Države so se večkrat zatekale pod zaščito 51. člena, ga samovoljno tolmačile ter vsebino obravnavale s tistega stališča, katerega so hotele doseči. Sklicevanja držav na 51. člen ter njegovo enostransko tolmačenje

vsebine v odgovor na neoborožene napade s strani drugih držav so večinoma sporna, saj države tako odpirajo nove in nove dileme ter zlahka pripomorejo k ogrožanju svetovnega miru.

Posebno vprašanje postavlja legitimnost uporabe načela samoobrambe v odgovor proti posredni agresiji ene države na drugo državo. Franck (2001: 60) pravi, da »/p/od posredno agresijo spada podpiranje države v stanje državljanske vojne na ozemlju druge države, podpiranje k uporništvu, k subverzivnim aktivnostim in k terorizmu«. Na vprašanje, ali je samoobramba dovoljena zoper ideološko, politično ali ekonomsko agresijo, Türk (1984: 282) odgovarja, da širše pojmovanje samopomoči tudi dopušča oboroženo akcijo v takih primerih. Vendar mora biti odgovor vedno v sorazmerju z elementom proporcionalnosti. Kriterij proporcionalnosti, ki ga države sicer uporabljajo za argumentiranje oborožene akcije proti posrednim agresijam drugih držav lahko v tem primeru, kot pravi Türk (1984: 283): »/v/ bistvu postane argument za legalizacijo preventivne ali anticipatorne samoobrambe, ki pa ni nič drugega kot nedopustna intervencija«.

Med primere interveniranja zoper posredne agresije oziroma grožnje terorističnih napadov, ob dveh že navedenih primerih, napada ZDA na Irak leta 1993 in Libijo leta 1986, spadajo interveniranja ZDA v Nikaragvi med leti 1983 in 1986 ter na Afganistan in Sudan leta 1998. Vendar pa, če država uporabi načelo samoobrambe proti terorističnim napadom, mora v bistvu, kot piše O'Connell (2003: 3),: »/o/stati legalnost uporabe sile v odgovor na terorističen napad pod vprašajem«. Da bi država legitimno izvajala pravico do samoobrambe, mora z dokazi prepričati mednarodno skupnost, da je utrpela napad. Imeti mora dokaze o viru napada, o dejanskem obstoju groženj za ponovne teroristične napade, hkrati pa mora delovati proporcionalno na napad. Pravica do samoobrambe postane vprašljiva, ko napad ni izvedla redna vojska države agresorja. Država, izvor teroristične aktivnosti, bo mednarodno odgovorna v primeru, če nedržavni akterji delujejo pod njenim poveljstvom oziroma kadar država nudi zatočišče teroristom, vzpodbuja, financira, tolerira teroristične aktivnosti ali ostale oborožene aktivnosti usmerjene s ciljem ogrožanja miru in varnosti na ozemlju druge države.

Iskanje odgovora, ali je preventivna samoobramba dovoljena, ni na mestu, saj 51. člen govori ravno o nasprotnem. Kar zadeva preventivno samoobrambo, je potrebno poudariti, da je bila preventivna samoobramba še dopuščena pred letom 1945, po tem letu pa jo mednarodno pravo prepoveduje. VS je obsodil kršitve držav v njihovih izvajanjih preventivne samoobrambe pod ščitom 51. člena. Primer takšnih kršitev je izraelski zračni napad na jedrski reaktor Osirak v Iraku leta 1981.

Sklicevanja držav na pravico do uporabe samoobrambe za zaščito lastnih državljanov v tujini so najbolj nasprotujoča, saj ne odgovarjajo vsebini 51. člena. Pa vendar so ZDA, da bi zaščitile svoje državljane, intervenirale v Panami leta 1989. Izrael je zaradi zaščite svojih državljanov interveniral na letališču Entebbe v Ugandi leta 1976.

Izrael je v zaščito nacionalnih interesov uporabil 51. člen leta 1967. Rezultat je bila šest dnevna vojna. Da bi zaščitili svoje nacionalne interese, sta se leta 1982 v vojno zapletli VB in Argentina na Falklandskem otočju.

1.3. Afganistan

Sedanja državna meja Afganistana je bila začrtana v devetnajstem stoletju. Meja je rezultat velikih iger med tedanjima kolonialnima silama Rusijo in VB. Britanski zunanjepolitični vpliv na Afganistan je trajal vse do tretje anglo-afganistanske vojne leta 1919. Po tem, ko je leta 1919 Afganistan ponovno pridobil popolno suverenost nad svojim ozemljem, je država še vedno ostala odvisna od ekonomske in vojaške pomoči bodisi s strani vzhoda ali zahoda. Afganistan, ki je od leta 1946 član OZN, danes s svojimi zunanjimi mejami meji na Kitajsko, Iran, Pakistan, Tajdikistan, Turkmenistan, Uzbekistan ter dvema nemirnima področjema pod pakistanskim nadzorom, Jammu in Kašmirjem.

Intervencija, ki je znatno vplivala na kasnejše svetovne dogodke, je sovjetska okupacija Afganistana v letih med 1979 in 1989. Uvrstimo jo lahko v zadnje poglavje hladne vojne med obema velesilama, Sovjetsko zvezo (SZ) in ZDA.

Pomeni ponovno aktiviranje politike *containment*⁴ in predstavlja prav zaradi svoje zapuščine posrednih in neposrednih posledic vzrok za tretje interveniranje na ozemlje Afganistana.

Neposreden začetek tretje intervencije oziroma izvajanje individualne in kolektivne samoobrambe s strani ZDA in VB se je začela 7. oktobra 2001. Je odgovor na teroristični napad na ozemlje ZDA 11. septembra 2001.

Prav obdobje med in pa po sovjetski intervenciji v Afganistanu ima znaten pomen za iskanje tistih vzrokov, ki so imeli za posledico teroristični napad Al-Kaide na ozemlje ZDA, 11. septembra 2001. Zato se nameravam v nadaljevanju zadržati v tem obdobju, v ozračju državljanske vojne, ki hkrati pomeni tudi obdobje mednarodnih varnostnih interesnih nasprotij, ekonomskih interesov, prepletu ideologij, ki so kot celota nesporno prispevale k situaciji v Afganistanu med leti 1992 in 2001.

1.3.1. Sovjetska intervencija v Afganistanu med 1979 in 1989

Ob oblikovanju dveh suverenih držav Indije in Pakistana leta 1947 je afganistanska zunanja politika pridobila zavezništvo SZ. Takšna usmeritev afganistanske zunanje politike je pomembno vplivala, da so se obmejna ozemeljska nesoglasja s sosednjim Pakistanom še bolj zaostрила.

V Afganistanu je bil, sicer z znatno podporo pro-sovjetske komunistične PDPA (*People's Democratic Party of Afghanistan - Ljudska demokratična stranka Afganistana*), z vojaškim udarom leta 1973 odstavljen kralj Zahir Šah. Ko pa je bil leta 1978 odstavljen tudi njegov naslednik, tedanji predsednik Duad, si je SZ prizadevala stabilizirati komunistično oblast v Afganistanu. Rezultat sovjetskih prizadevanj je bil njeno vojaško interveniranje dne 25. decembra 1979. Vojaško intervencijo so Sovjeti upravičevali s sklicevanjem na podpisano pogodbo o prijateljstvu, dobrem sosedstvu in sodelovanju med SZ in Afganistanom iz leta

⁴ *Containment* - zadrževanje SZ, je doktrina ameriške zunanje politike v času hladne vojne, od leta 1947 dalje, ki odgovarja, kako naj bi ZDA reagirale na ekspanzionizem mednarodnega komunizma.

1978. Komunistična PDPA je sicer prevzela oblast nad Afganistanom, toda s časom so postali odnosi s SZ vse bolj napeti. Decembra 1979 je bil z znatno vojaško podporo SZ ubit tedanji afganistanski predsednik Amin. Zamenjal ga je Babrak Karmal. Ta si je s prevzemom oblasti želel pridobiti popoln nadzor nad celotnim Afganistanom. Čeprav so na njegovo povabilo intervenirale čete SZ, ta intervencija ni dosegla Karmalovih pričakovanj. Sovjetska vojska je sicer nadzirala glavno mesto Kabul, ne pa tudi ostalih območij Afganistana (Afghanistan History). Prav zaradi pomanjkanja nadzora nad ostalimi območji Afganistana, postane razcepljen revolucionarni režim PDPA. PDPA zaradi funkcionalnih nesporazumov ni bil sposoben zatreti uporniške gverile mudžahidov (islamskih bojevnikov), ki so delovali v provincah Afganistana. Med afganistansko vojsko, ki je imela močno podporo SZ, in mudžahidi, ki so imeli podporo Pakistana in ZDA, se je državljanska vojna nadaljevala še v osemdeseta leta. Odnosi med obema velesilama so se znatno poslabšali (Lessons from History: U.S. Policy Toward Afghanistan, 1978-2001).

ZDA so se zavedale strateške pomembnosti Afganistana, vendar je bila vsaj do leta 1979 ameriška politika do te države bolj ali manj pasivna. Do strateškega preobrata ameriške politike je prišlo potem, ko se je leta 1978 zamenjala vlada v Afganistanu in je oblast prevzela PDPA in, ko je pro-zahodni iranski šah Reza Pahlavi abdiciral s prestola leta 1979. ZDA so z njegovo abdikacijo izgubile zaveznika v svojih geostrateških interesih. ZDA, sicer v zadnji fazi politike *détente*⁵, so, zaradi vse večjega vpliva SZ v tej regiji in zaradi sovjetske intervencije v Afganistanu predvidevale, da namerava SZ s svojo prisotnostjo preko Afganistana vplivati na sosednja Pakistan in Saudsko Arabijo. Ogroženo je bilo ravnotežje moči v regiji. Zaradi ponovno vzpostavljene napetosti med velesilama so ZDA naredile preobrat in politiko popuščanja napetosti zamenjale ter re-aktivirale politiko *containment*. Da bi bili Sovjeti poraženi, so ZDA v tem času podpirale mudžahide v afganistanski državljanski vojni. To je bilo možno le s sodelovanjem s sosednjimi državami Afganistana: s Pakistanom, Kitajsko pa tudi z Egiptom in Saudsko Arabijo. Hunag (2001: 2) je zapisal, da je od leta 1980 ameriška Osrednja obveščevalna agencija (*Central Intelligence Agency - CIA*) tesno sodelovala z Obveščevalno službo Pakistana (*Inter-Service Intelligence - ISI*) tako, da je posredovala poleg ekonomske

⁵ *Détente* – popuščanje napetosti, je izrazoslovje zunanje politike v času hladne vojne, od leta 1960, med ZDA in bivšo SZ.

še znatno finančno pomoč v oboroževanju pri operacijah za vojaško usposabljanje mudžahidov in to predvsem v vojaških taborih na področju ob meji med Afganistanom in Pakistanom.⁶ To je odgovarjalo politiki Pakistana, ki je v osnovi potreboval strateško roko zahoda za nadzor nestabilne situacije v Indiji, oziroma nad Kašmirjem. V celotnem obdobju sovjetske okupacije in nekaj let po njej se ocenjuje, da so ZDA izdatno financirale ter vojaško usposabljevale vrste mudžahidov.⁷

Intenzivno ameriško interveniranje se je zaključilo s popolnim umikom sovjetskih čet iz afganistanskega ozemlja leta 1989. Sovjetski umik je bil rezultat Ženevskega dogovora, ki je bil podpisan med ZDA, SZ, Pakistanom in Afganistanom, 14. aprila 1988. Ženevski dogovor je med ostalim prepovedoval vmešavanje obeh velesil v notranje zadeve Afganistana. Po končnem umiku SZ iz Afganistana je, leta 1992, padel tudi afganistanski komunistični režim. Vendar se je državljanska vojna nadaljevala. Tokrat med nasprotnimi si skupinami mudžahidov. Dosežen je bil nekakšen mir, ko je Islamska fundamentalistična skupina, imenovani Talibani, prevzela nadzor nad 2/3 ozemlja države in vzpostavila represivno verzijo islamskega šariatskega prava.⁸

⁶ Z začetkom invazije SZ na Afganistan leta 1979 je iz te države pribežalo v Pakistan 3 milijone beguncev. Ti so kmalu postali vir CIA za novačenje afganistanskih mudžahidov. Samad (2001) piše, da tudi potem, ko je odporiška kampanja dosegla svoj vrhunec, je CIA afganistanskim mudžahidom dostavljala vojaško opremo ter vplivala na razvoj trgovine opija. Del zaslužka od trgovine z opijem je v obliki kompenzacijskih plačil prehajal v roke CIA za opravljene usluge. Saudska Arabija in ostale države Perzijskega zaliva so v tem času s finančnimi prilivi podpirale Pakistan, hkrati pa so močno vplivale na razvoj religiozних šol (madaras). V tem času je bilo v Pakistanu organizirano skoraj 2.500 madaras, ki postanejo plodna tla za razvoj in rekrutiranje militantnih skupin. Te skupine so bile najprej namenjene na afganistanska bojišča, kasneje pa tudi na drugi pakistanski interes – Kašmir (Pakistan, »pro-taliban Elements« and Sectarian Strife).

⁷ Časopis Guardian je v članku *Frankenstein the CIA created* objavil, da obstajajo ocene, da so ZDA v obdobju sovjetske okupacije in nekaj let za tem preko pakistanske ISI financirale 3 milijarde ameriških dolarjev za usposabljanje mudžahidov. Kako se je razporejala ameriška finančna pomoč, pa je odločala pakistanska ISI. Prav tako se ocenjuje, da je bilo v obdobju med 1986 in 1992 vojaško usposobljenih preko 100.000 mudžahidov. Znotraj vrst mudžahidov je bilo 12.500 tujcev (Frankenstein the CIA created, 17.1.1999).

⁸ Šaria – splošni termin za islamsko pravo. Vsaj v teoriji izhaja iz Korana. Gre pa pravzaprav za dolgo tradicijo interpretiranja Korana, znanstvena dela pravnikov ter prakse šaria pravnikov. V zadnjih tridesetih letih je dal islamski politični fundamentalizem nove vzvode za razvoj šariatskega prava. To pa predvsem zaradi potreb pravnega reda tistih držav, mednje sodi predvsem Pakistan, katerih cilj družbenega razvoja temelji prav na islamskih načelih. Posebno pomembno vlogo pri vzpostavljanju in kodificiranju šariatskega prava je imela Iranska revolucija ter delo religiozних pravnih učenjakov, ki so vodili iransko državo (Robertson 2004/2002: 444).

1.3.2. Afganistan po umiku sovjetskih čet

Petnajst let trajajočo vlado PDPA leta 1992 zamenjajo mudžahidski uporniki iz vrst Severnega zavezništva (*Northern Alliances*). Sredi aprila 1992 so iz vrst Severnega zavezništva, ostalih islamskih odporiških gibanj ter iz vrst akademikov, ustanovili 50. članski Svet, ki oblikuje Islamsko republiko Afganistana. Zaradi nesoglasij in odsotnosti poenotenja med interesi o bodočem razvoju države se je stanje še posebno zapletlo potem, ko so se Talibani leta 1996, ko so prišli na politično in vojaško sceno Afganistana, oklicali za edino legitimno vlado Afganistana (Lessons from History: U.S. Policy Toward Afghanistan, 1978-2001). Talibani izhajajo iz t.i. pakistanskih religioznih šol (*madaras*). Pri prevzemu oblasti jih je aktivno podpirala pakistanska ISI. Osrednje jedro talibanskega režima je predstavljala relativno majhna skupina ljudi, ki so se imeli za versko, vojaško in revolucionarno elito. Člani so spadali v etnično skupino Paštunov in so se etnično razlikovali od ostalih prebivalcev Afganistana.⁹ Talibanski režim je izvajal politiko, ki je odgovarjala represivni verziji islamskega (šariatskega) prava, zavračali so intelektualne in moralne kompromise z modernizacijo ter so želeli oblikovati srednjeveško islamsko družbo. Režim je vzpostavil osnove za centralizacijo vojske in administracije na skoraj 2/3 celotnega državnega ozemlja, ki je bil pod njihovo oblastjo. Takšno stanje v Afganistanu, v katerem je bil talibanski režim vladajoča sila, a vendar ne absolutna, je trajalo vse od sredine devetdesetih let do leta 2001.

Mednarodna skupnost *de jure* talibanskega režima ni priznavala, oziroma države, ki so režim priznavale, so bile Pakistan, Iran in Saudska Arabija. OZN je ves čas za legitimnega predstavnika Afganistana priznavala predstavnike iz vrst Severnega zavezništva oziroma Združene fronte.¹⁰

⁹ Po podatkih iz leta 2002 v Afganistanu živi 42 % Paštunov predvsem na vzhodu in jugu, 27 % Tadžikov na severu in jugu države, 9 % Hazarov, potomcev Mongolov v planinskih področjih Afganistana, 9 % Uzbekov, 3 % Turkmenov na severu države, ter manjše število ostalih etničnih skupin (CIA - The World Factbook - Afghanistan).

¹⁰ Združena fronta je le novo ime za Severno zavezništvo, ki se je zaradi razloga globokega nasprotovanja s politiko talibanskega režima preimenovalo in oblikovalo 13. julija 1997 v novo politično stranko (The United Front).

ZDA so potem, ko Afganistan ni predstavljal več interesne sfere za izvajanje politike vplivanja, vstopile s talibanskim režimom v tiho zavezništvo predvsem zaradi ekonomskih in naftnih interesov. Čeprav so bile ZDA prvič tarča napada teroristične mreže na WTC leta 1993, tedaj je eksplodirala podtaknjena bomba v garažnih prostorih objekta, to ni pomembno vplivalo na samo zavezništvo.¹¹ ZDA so bile takrat zadržane pri sodbah, kdo nosi odgovornost za napad. Zavezništvo med ZDA in Talibani se je prekinilo ob bombnem napadu na ameriški veleposlaništvi v Keniji in Tanzaniji leta 1998. Za ta napad je bila obtožena teroristična mreža Al-Kaida. Ker je imela Al-Kaida enega izmed osrednjih centrov delovanja v Afganistanu, ostala dva centra sta bila v Pakistanu in Sudanu, je *de facto* vlada talibanskega režima zaradi tega napada za posledico nosila del mednarodne odgovornosti.

1.3.3. Teroristična mreža Al-Kaida

Afganistan, pod oblastjo talibanskega režima, zaradi talibanskega odnosa ter rezultatov iz njegovega odnosa do mednarodne skupnosti, je postal zatočišče skupinam islamskih političnih fundamentalistov in primeren poligon za urjenje terorističnih skupin.

Osama bin Laden oziroma teroristična mreža Al-Kaida po 11. septembru 2001 predstavlja sinonim za mednarodni terorizem. Kot piše Rashid (2003), je bil bin Laden v Afganistanu prisoten od 1986, ko je posredno »s/odeloval s CIA pri gradnji vojaških taborov, vojaških skladišč in medicinskega centra za mudžahidske upornike«. Po končani sovjetski okupaciji se je, globoko razočaran zaradi notranjih razprtij Severnega zavezništva, začasno umaknil v Saudsko Arabijo. Ker se ni strinjal glede prisotnosti vplivne ameriške politike v Perzijskem zalivu ter saudsko ameriške naveze, je začel z naborništvom enako mislečih mudžahidskih veteranov afganistanske vojne. Nadaljeval je politiko radikalne islamistične revolucije in se je moral leta 1997 iz Saudske Arabije pod pritiskom ZDA, Egipta in Saudske Arabije umakniti v Afganistan.

¹¹ Za napad na WTC leta 1993 je bil, po dveh letih iskanja, v Pakistanu aretiran Ramzi Yousuf. Operacija iskanja je bila uspešna zahvaljujoč sodelovanju ameriških obveščevalnih služb s pakistansko vlado.

Bin Ladni nasprotniki so postale vse sekularne in s strani zahoda zmanipulirane vlade arabskega sveta, predvsem Egipt in Saudska Arabija. Leta 1996 je napovedal *jihad* (sveto vojno) proti Američanom in sionistom, ker so ti okupirali Saudsko Arabijo in ostala sveta mesta na arabskem polotoku. Menil je, da zaradi občutnega vpliva agresivne politike zahoda na arabskem polotoku muslimani trpijo neenakost in nepravilnost. Kot piše dalje Rushid (2003), je bin Laden leta 1998 izdal manifest »Mednarodne Islamske fronte za *jihad* proti Židom in ostalim križarjem«, ter *fatwo* (splošen odgovor), ki zahteva od muslimanov, da je »u/bijanje Američanov in ameriških zaveznikov, vojaških oseb in civilistov individualna dolžnost vsakega muslimana, da to dolžnost izvrši v kateri koli državi in kjer je to mogoče«.

Leta 1993, po prvem napadu na newyorški WTC, se je dejansko začelo govoriti o teroristični mreži Al-Kaida. Ko sta bili leta 1998 napadeni ameriški veleposlaništvi v Keniji in Tanzaniji ter dve leti kasneje izveden napad na ameriški rušilec Cole blizu jemenske obale, se je po 11. septembru lov ZDA na idejnega vodjo teroristične mreže sprevrgel v »vojno proti terorizmu«. Za to obliko vojne pa vse do danes ni jasno, kdaj in kako se bo končala.

1.3.4. Namesto zaključka

Afganistan predstavlja razpotje treh regij z izrazito varnostnimi in ekonomskimi problemi Perzijskega zaliva, Južne Azije in Centralne Azije. Barnett (1999) pravi, da je vsaka od teh regij pod budnim nadzorom ameriške globalne strategije. Afganistan je od zadnjega obdobja hladne vojne prav zaradi tega predstavljal bojišče interesov, ki so imeli zelo malo ali pa nič skupnega z Afganistanom. Kar je ostalo Afganistanu, je bilo, po desetletju državljanske vojne, ekonomsko uničeno gospodarstvo ter na vojaškem pogorišču množica zagrenjenih, izigranih, razočaranih ter dobro izurjenih bojnikov, ki so svoje znanje pridobili v zgrajenih in utrjenih vojaških vadbenih centrih. Afganistan je s tem postal zatočišče islamskega internacionalizma in terorizma, ki ga kasneje zahod ni več znal ali pa ni mogel nadzorovati.

Napori OZN in celotne mednarodne skupnosti, da bi se dosegel politični dialog s talibanskim režimom in da bi se stabilizirala grožnja velike humanitarne katastrofe predvsem v osrednjem in severnem delu Afganistana, niso dosegli svojega namena. Ti napori so dejansko doživeli popoln polom. Znaki humanitarne katastrofe so se začeli pojavljati vzporedno z nadaljevanjem državljske vojne zaradi talibanske blokade tistih delov Afganistana, ki so bili v rokah Severnega zavezništva oz. Združene fronte. K zaostrovanju že tako napete situacije so vse do leta 2001 svoje prispevale še vplivne zunanje intervencije posameznih držav v notranje zadeve Afganistana ter znatna vojaška in logistična podpora mudžahidom s strani Pakistana (Y.U.N. 2001: 258) in ZDA. Talibanski režim se je v celotnem obdobju svojega vladanja nad Afganistanom le malo menil za zaščito diplomatskega osebja OZN ter diplomatskih predstavnikov posameznih držav. Ko je OZN leta 1998 načrtovala pošiljko nujne pomoči hrane za afganistanske žene in otroke, so Talibani bombardirali letališče v Banyanu (Y.U.N. 1998: 288). Tega leta so Talibani napadli in zavzeli iranski generalni konzulat ter ubili iransko diplomatsko osebje.

S takšno politiko talibanskega režima nasproti mednarodni skupnosti postane Afganistan plodno ozemlje za razvoj terorizma, nelegalne proizvodnje ter transport drog. To pa je še dodatno destabiliziralo celotno regijo. Do vrhunca krize v Afganistanu pride leta 2001. Ne glede na pozive talibanskemu režimu s strani vlad držav, islamskih *ulam* (učenjakov), UNECSA (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo*) ter GS v resoluciji št. 55/242 so Talibani popolnoma uničili dva kipa Bude v provinci Bahmian. Spomenika sta bila del svetovne kulturne dediščine ter sta predstavljala vrednote politične, kulturne in etične tolerance. S tem dejanjem so Talibani pokazali svoj pravi obraz.

2. NAPAD ZDA NA AFGANISTAN LETA 2001 – IZRAZ PROTISLOVJA MED LEGITIMNOSTJO IN LEGALNOSTJO

2.1. Uporaba načela samoobrambe v intervencijah držav

Ko govorimo o 51. členu UL, termin »naravna pravica«, ki jo država ima za uporabo samoobrambe, ne daje določene širine in tudi ne opredeljuje dveh pomembnih elementov – skrajne sile in proporcionalnega odgovora. Oba elementa določa obče običajno mednarodno pravo, UL pa skupaj z njim oblikuje skladno celoto. V razlagi Meddržavnega sodišča (*International Court of Justice - I.C.J.*) v sodbi *Nicaragua v. U.S.* (1986: 105, para. 200), je legalnost uporabe sile za namen samoobrambe tesno odvisna od mednarodnega pogodbenega prava med državami pogodbenicami ter institucijami, ki so jih sprejele. In če bi bila samoobramba, ki je v toku, le opravičilo za mere, ki bi lahko pomenile kršenje načel obče - običajnega mednarodnega prava in UL, se v takem primeru predvideva, da se spoštujejo zahteve, ki izhajajo iz UL. Gre torej za tiste minimalne zahteve, ki jih morajo države strogo spoštovati, saj bi v nasprotnem primeru grobo kršile načela mednarodnega prava. Vprašanje, kdaj je uporaba načela legitimna, pa je tudi v domeni VS in GS, ki preko sprejetih resolucij načelno prepovedujeta samovoljna tolmačenja samoobrambe.

2.1.1. Pregled nekaterih preteklih primerov sklicevanj držav na 51. člen

Omejila sem se na nekaj primerov interveniranja držav na tujih ozemljih. So primeri, v katerih so države upravičevale interveniranja v skladu s pravico do samoobrambe po 51. členu. Glede na namere držav ob uporabi 51. člena, so primeri razvrščeni v skupine: preventivne samoobrambe, zaščite lastnih državljanov, vprašanj suverenosti nad ozemljem ter v odgovor na posredne agresije in teroristične napade.

1. Preventivna samoobramba:

Vsebina besedila 51. člena odločno zavrača njegovo zlorabo v namene preventivne samoobrambe. Vendar pa to zvrst samoobrambe držav novejša zgodovina mednarodnih odnosov že pozna.

a) Izraelska šest dnevna vojna, 1967

Izrael je z uporabo 51. člena (Y.U.N. 1967: 176) svojo pravico do samoobrambe uveljavil proti grozeči nevarnosti skupnih vojaških sil Združene arabske republike, Jordanije, Sirije in Iraka oziroma po tem, ko so se egiptovske sile 5. aprila 1967 pomikale proti izraelski meji.

VS je za ta primer sprejel tri resolucije o zahtevi za prenehanje ognja med sprtimi stranmi: št. 233, 6. junija 1967, št. 234, 7. junija 1967, in št. 235, 9. junija 1967. Čeprav vsaj prvih dveh resolucij Izrael ni spoštoval, tudi, kot je pisal Shaw, »VS ni očital Izraelu nobene krivde oziroma ni obsodil izraelskega samoobrambnega dejanja« (Shaw N.Malcolm v Franck 2001: 59).

b) Izraelski zračni napad na jedrski reaktor Osirak v Iraku 7. junija 1981

Izrael je 8. junija 1981 obvestil VS, da je dan prej izvedel zračni napad na raziskovalni center oziroma jedrski reaktor Osirak v Iraku. Svoje dejanje je Izrael upravičeval z dokaznimi podatki in na podlagi trditev izraelske obveščevalne službe, da je Irak izdeloval atomsko bombo. Izrael je izražal sum, da bi lahko bil tarča jedrskega napada. Ker Izrael ne bi, kot je trdil, pod nobenim pogojem dovolil sovražniku, da izdeluje orožje za množično uničevanje, se je proti njemu obranil sklicujoč se na pravico do samoobrambe (Y.U.N. 1981: 276).

VS je z resolucijo št. 487, 19. junija 1981, odločno zavrnil in strogo obsodil izraelsko argumentiranje. Po mnenju VS delovanje jedrskega reaktorja v Osiraku ni pomenilo ogrožanje varnosti niti Izraelu niti ostalim državam na Bližnjem Vzhodu. Izrael je s svojim delovanjem kršil vsebino UL in norme mednarodnega prava. GS je v resoluciji št. 36/27, 13. novembra 1981, potrdila obsodbo izraelske agresije ter

zahtevala od Izraela, da Iraku povrne stroške za narejeno materialno in nematerialno škodo.

2. Zaščita lastnih državljanov v tujini

a) Izraelska intervencija na letališču Entebbe, Uganda, 1976

Izraelci so z uporabo 51. člena upravičevali reševanje talcev, ki jih je zajela skupina teroristov na letališču Entebbe v Ugandi, 4. junija 1976 (Y.U.N. 1976: 317).

Stalni predstavnik Ugande je VS sporočil, da je v noči med 3. in 4. julijem 1976 Izrael grobo kršil suverenost in ozemeljsko celovitost njegove države. Izraelsko letalo je, brez predhodnega obvestila in soglasja ugandske vlade, pristalo na mednarodnem letališču Entebbe, kjer so teroristi držali zajete talce. Izraelska vojska je napadla teroriste, jih nekaj ubila, ubitih je bilo tudi nekaj ugandskih vojakov in talcev. V spopadu s teroristi so bila poškodovana tudi letala ter poslopja ugandske letalske družbe.

Generalni sekretar OZN je ob tem primeru dejal, da je primer Entebbe pred VS dvignil število kompleksnih vprašanj, predvsem je bila vprašljiva odgovornost države v primeru ugrabitev, ko je v akcijo reševanja vpletena druga suverena država. Čeprav je vsa mednarodna skupnost ostro obsodila delovanje Izraela, VS zaradi kompleksnosti vprašanja ni mogel in ni imel možnosti sprejeti predloga resolucije S/12138, ki sta ga pripravila ZDA in VB. Vsebina predlagane resolucije namreč, poleg obsodbe ugrabitve in obsodb terorističnih dejanj ter nujnega spoštovanja suverenosti in ozemeljske celovitosti držav, ni z besedo obtožila dejanj Izraela.

b) Intervencija ZDA v Panami, 1989

Leta 1989 je na predsedniških volitvah v Panami dobil največ glasov Guillermo Endara. Navkljub novo izvoljenemu predsedniku je bila država še vedno v rokah generala Manuela Antonia Noriega. Noriega je 15. decembra 1989 objavil vojno stanje z ZDA. ZDA so 20. decembra 1989 poslale vojaške sile v Panamo.

ZDA so interveniranje pred VS upravičevale s pravico do samoobrambe po 51. členu UL (Y.U.N. 1989: 175), s pravico na osnovi Ustanovne listine OAS in pogodb o Panamskem kanalu iz leta 1977. ZDA so želele zaščititi svoje državljane ter integriteto Panamskega kanala zaradi oboroženega napada sil generala Noriege. V odgovor na ameriško intervencijo je VS 23. decembra 1989 glasoval o predlogu resolucije, ki so jo predložile države iz gibanja neuvrščenih. Resolucija, ki bi strogo obsodila intervencijo ZDA in zahtevala takojšen umik ameriških čet, ni bila sprejeta, zaradi treh negativnih glasov stalnih članic: Francije, VB in ZDA. Ne glede na to je GS sprejela resolucijo št. 44/240, 29. decembra 1989, ki je bila vsebinsko podobna predlogu resolucije VS.

- c) Napad ZDA na Irak v odgovor na poskus umora bivšega predsednika ZDA Georga Busha st., 1993

Po podatkih, ki jih je pridobila CIA, so ZDA trdile, da je Irak načrtoval, oboroževal teroriste in izvedel teroristično operacijo, ki je ogrozila življenje predsednika Georga Busha st., ko je ta še opravljal predsedniško funkcijo. ZDA so se, dne 26. junija 1993, v odgovor na načrtovanje teroristične operacije in na nadaljevanje iraških ogrožanj življenj ameriških državljanov, sklicevale na pravico do samoobrambe po 51. členu (Y.U.N. 1993: 431). Cilj raketnega napada, ki so ga ZDA izvedle iz vojaške ladje »Arabian Gulf« v Rdečem morju, so bili vojaški in obveščevalni objekti Iraka. Irak je obtožbe ZDA zavrnil.

Ker VS za rešitev krize ni dobil nikakršnih predlogov, tudi ni sprejel nobene akcije.

3. Vprašanje suverenosti nad ozemljem

- a) Britansko-argentinski spor glede Falklandskega otočja, 1982

VB je 2. aprila 1982 sporočila VS, da je Argentina izvedla vojaško invazijo na Falklandske otoke. Argentina je namreč z vojaško operacijo »Rosario« zavzela otoke, ki so bili vse od 1833 pod britansko oblastjo. Falklandski otoki so bili po trditvah Argentine zapuščina kolonializma, zato je bila vojaška operacija le dejanje samoobrambe proti agresivni politiki VB. Po pričevanju Argentine je VB v tem času

odposlala večje število vojnih ladij v južni Atlantik. To dejstvo, kot je menila Argentina, je upravičevalo njeno dejanje. VB je obsodila argentinsko invazijo in menila, da bi Argentina morala upoštevati dejstvo, da je OZN priznavala VB za administrativno telo nad otočjem.

VS je z resolucijo št. 502 dne 3. aprila 1982 obe državi pozval, da se vzdržita uporabe sile na območju, obsodil argentinsko invazijo ter zahteval umik argentinskih čet z ozemlja.

Po mnenju Argentine je VB 8. aprila 1982, z razglasitvijo prepovedi vstopa v območje 200 morskih milj širokega pasu okoli falklandskega otočja, izvedla agresivno dejanje. Dne 9. aprila 1982 je Argentina obvestila VS, da bo zaradi britanske agresije začela izvajati samoobrambo po 51. členu (Y.U.N. 1982: 1332). Argentina je o svoji nameri ponovno obvestila VS tudi 16. aprila 1982. Ker so argentinske pomorske sile vstopile v prepovedano območje znotraj 200 morskih milj, je VB dne 28. aprila 1982 obvestila VS, da namerava odgovoriti s pravico do samoobrambe po 51. členu (Y.U.N. 1982: 1324). VB je napadla argentinske vojaške postojanke 9. maja 1982.

Vzporedno s temi dogodki je generalni sekretar OZN začel s potrebnimi merami za doseganje dogovora med sprtima stranema. VS je sprejel naslednjo resolucijo št. 505, 26. maja 1982. VS je z njo pozival Generalnega sekretarja OZN, da nadaljuje z misijo dobrih uslug, da ohranja neposreden stik s strankami v sporu ter da pošlje opazovalno misijo OZN.

4. V odgovor na posredne agresije držav in teroristične napade

a) Interveniranje ZDA v Nikaragvi med leti 1983 in 1986

Nikaragva se je soočala z vse večjim razvojem ameriške agresije, zato je pred VS 22. marca 1983 naslovila zahtevo, da ta zaseda v sporu med državama. Razlogi za poziv VS so bili vojaški premik ameriških čet na meji med Nikaragvo in Hondurasom. ZDA so obtožbe zanikale. Po navedbah ZDA naj bi Nikaragva urila, podpirala in pošiljala orožje ter podpirala gverilske akcije v El Salvadorju.

Na zasedanju 19. maja 1983 je VS sprejel resolucijo št. 530. Vsebina resolucije je potrdila pravico vsake države, da živi v miru in varnosti brez zunanjega vmešavanja. Ker so se nemiri v Nikaragvi nadaljevali, je ta ponovno protestirala zoper vmešavanje ZDA. Tudi tokrat naj bi bilo vmešavanje ZDA iz sosednjega Hundurasa. VS je 10. maja 1985 sprejel resolucijo št. 562. Vsebina te je potrdila prepoved vmešavanja v notranje zadeve katere koli države, prav tako pa je VS sprti državi pozival k nadaljevanju dialoga o normalizaciji in popuščanju napetosti.

Nikaragva je predala spor v obravnavo pred I.C.J.. Sodišče je v sodbi *Nicaragua v. U.S.*, 27. junija 1986, sodilo, da so ZDA z akcijo zoper Nikaragvo kršile obveznosti znotraj obče običajnega mednarodnega prava. ZDA so sicer ves čas trdile, da so s pravico do kolektivne samoobrambe po 51. členu delovale skupaj z El Salvadorjem, Costa Rico in Hundurasom (*Nicaragua v. U.S.*, I.C.J. 1986: 24, para. 29). VS je na osnovi mnenja I.C.J. pripravil predlog resolucije, ki pa zaradi negativnega glasu ZDA ni bila sprejeta. V novembru 1986 na zasedanju GS je ta sprejela resolucijo št. 41/31. Z njo se je zahtevalo, da države sodbo I.C.J. sprejmejo za zavezujočo.

b) Ameriški zračni napad na Libijo, 1986

Ameriška letala so, s sklicevanjem na pravico do samoobrambe po 51. členu (Y.U.N. 1986: 247, 252), z dvema zračnima napadoma, 25. marca in 21. aprila 1986, napadla libijsko glavno mesto Tripoli, vojaške objekte v Sidi Bilah in bazo vojaškega letalstva v Benghazi. ZDA so s tem napadom odgovorile na domnevno libijsko odgovornost za teroristične napade v marcu tega leta na ameriško vojaško floto v mednarodnih vodah zaliva Sidra v bližini libijske obale ter na teroristični napad na berlinski nočni klub 5. aprila 1986. V tem napadu je izgubil življenje en ameriški vojak, nekaj je bilo ranjenih.

Čeprav so ZDA napad pred VS upravičevale s pravico do samoobrambe po 51. členu, so prav tako obvestile VS, da bodo ameriške vojaške sile izvajale to pravico proti ponavljajočim se dejanjem terorističnih napadov s strani Libije na ameriške objekte in državljane. Delovanje VS je bilo omejeno. Predlog resolucije z dne 21. aprila 1986, s katero bi se obtožil napad ZDA, ker so kršile vsebino UL in norme mednarodnega prava, zaradi veta ZDA, Francije in Velike Britanije, ni bil sprejet. V

novembru istega leta je GS sprejela resolucijo št. 41/38. Vsebina te je potrdila kršenje norm UL in mednarodnega prava s strani ZDA. GS je tudi pozivala ZDA, da se v prihodnje vzdrže groženj s silo ali uporabe sile zoper Libijo.

- c) Ameriški zračni napad na objekte teroristične mreže Al-Kaide v Afganistanu in na farmacevtsko tovarno v Sudanu, 1998

Zračni napad ZDA na objekte teroristične mreže Al-Kaide v Afganistanu je bil odgovor za simultana teroristična napada na ameriški veleposlaništvi v Nairobiju, Kenija in Dar-es-Salaam, Tanzanija dne 7. avgusta 1998. Obtožena za teroristična napada je bila Al-Kaida. ZDA so v pismu S/1998/780, 20. avgusta 1998, obvestile predsedujočega VS, da so z napadom na objekte teroristične mreže odgovarjale v samoobrambi na teroristične napade na objekte in državljane ZDA. V pismu so ZDA izjavile, da so ameriški dokazi potrdili odgovornost Al-Kaide za oba napad na ameriški veleposlaništvi. Ker so, kot so ZDA v pismu zapisale, bile neuspešne v pogajanjih z vlado v Sudanu in s talibanskim režimom, da bi oba prepovedala teroristične aktivnosti znotraj njunih ozemljih, niso imele druge izbire, kot da z oboroženo akcijo onemogočijo, da bi se te vrste napadi še nadaljevali.

S strani VS ni bilo kritik usmerjenih proti ZDA. VS je sprejel resolucijo št. 1189, 13. avgusta 1989. V resoluciji je bilo zapisano, da mednarodni terorizem pomeni grožnjo varnosti držav. VS je pozval države, da v skladu z zahtevami UL sodelujejo v skupnem boju zoper vse oblike in dejanja mednarodnega terorizma. Naslednjo resolucijo št. 1193, ta se je nanašala na Afganistan, je VS sprejel 28. avgusta 1998. V tej je VS izražal zaskrbljenost zaradi konfliktov v Afganistanu. Glavni razlog za zaskrbljenost je bil talibanski režim, ki je, navkljub številnim pozivom VS, nadaljeval z ofenzivnimi dejavnostmi. Te pa so pomenile resno ogrožanje regionalnega in svetovnega miru in varnosti. Vendar je VS šele z resolucijo št. 1267, 15. oktobra 1999, dejansko obtožil Osamo bin Ladna ter talibanski režim za odgovornost napadov na veleposlaništvi v Nairobiju in Dar-es-Salaamu. S to resolucijo je VS za Afganistan določil izvajanje ekonomskih sankcij po 41. členu poglavja VII UL.

2.1.2. Namesto zaključka

Tolmačenje držav pri uporabi člena 51. je dokaj elastično ter odvisno od spreminjajočih se temeljnih okoliščin v mednarodni skupnosti. Kakšen bo odgovor VS in GS je nedvomno odvisno od dokazov držav, da je bilo njihovo delovanje samoobrambe upravičeno.

V sodbi *Nicaragua v. U.S.*, je I.C.J. (1986: 103, para.195) sodil, da je pravica do samoobrambe države, ki je žrtev posrednih agresij, upravičena le, če dejansko obstajajo dokazi o izvajanju posredne agresije druge države. Obstajati morajo dokazi o podpihovanju, organiziranju, subverzivnih dejavnostih ter terorizmu. Izvajanje teh aktivnosti mora dosegati tisti prag, ki se enači z oboroženim napadom rednih vojaških sil sovražne države.

Posredno agresijo neke države je težko dokazati, kar dokazuje tudi primer spora *Nicaragua v. U.S.* iz leta 1986. Odgovor na vprašanje, kako bo in ali bo VS odločal, kadar se vojaške sile uporabljajo za namen zaščite pred posrednimi ali načelno potencialnimi grožnjami za varnost neke države, je predvsem odvisen od političnih odločitev stalnih članic VS. Odvisen je od kvalitete informacij, ki jih pridobi VS, in največkrat po načelu primera do primera. Če VS zaradi uporabe veta stalnih članic ne more odločati, svoje mnenje poda GS. Danes velja, da različne okoliščine v novih konfliktnih situacijah zahtevajo nova prilagajanja, ki zagotavljajo nadaljevanje ustreznosti in smiselnosti znotraj vsebine UL. In navsezadnje se takšno delovanje držav dopušča, če obstajajo jasni, konkretni in neizpodbitni dokazi o ogrožanju njihove varnosti.

2.2. Ponovno rojstvo »Pax Americana«

ZDA niso bile tarča napadov mednarodnega terorizma vse do leta 1993. Po terorističnem napadu na WTC leta 1993 so ZDA začele aktivno delovati v boju zoper domače in mednarodne teroristične aktivnosti. S pojavom terorističnih ogrožanj je postal, za tedanjega predsednika ZDA, Billa Clintona (Clinton) in njegovo administracijo, boj proti terorizmu najpomembnejša zunanja politična

prioriteta. Clinton je junija leta 1995 podpisal predsedniško odredbo proti terorističnega zakona (*Anti Terrorist Act*), s katerim so se aktivno začele izvajati zaščitne aktivnosti proti terorističnim grožnjam tako na federalni kot na državni in regionalni ravni. V predsedniškem nagovoru državljanom je Clinton leta 1998 obljubil, da bo njegova administracija na osnovi sprejetega obsežnega finančnega paketa nadaljevala z aktivno politiko zaščite poti mednarodnim terorističnim in kriminalnim aktivnostim ter proti grožnjam biološkega orožja, ki so ga razvijale posamezne države. Od trenutka dalje, ko so teroristi napadli ameriški veleposlaništvi v Keniji in Tanzaniji leta 1998, je Clinton, kot je zapisal Cloud (2004), postal obseden z bin Ladmom in ga je želel ubiti. To bi bilo takrat izvedljivo z obsežno vojaško operacijo oziroma, kot piše Martyn (2002), bi bila tedaj le vloga vojske najboljši način Clintonovi podpori. Vojaška elita je absolutno nasprotovala Clintonovim načrtom, da bi z obsežno vojaško operacijo uničili teroristično mrežo Al-Kaide ter njene objekte v Afganistanu. Martyn (*ibidem*) piše, da Clintonu, prav zaradi zmanjšane politične moči leta 1998, razen operacij nizkega rizika na objekte mreže Al-Kaida v Afganistanu, ni uspela obsežna vojaška akcija. Ne glede na to je Clinton takoj po terorističnih napadih na veleposlaništvi vzpostavil finančne in ekonomske sankcije proti talibanskemu režimu. Ta naj bi podpiral Osama bin Lada in teroristično mrežo Al-Kaido. State Department je v istem času objavil spisek tridesetih mednarodnih terorističnih organizacij, za katere se je strogo prepovedovalo, da bi na kakršen koli način prejemale materialno podporo s strani ameriških državljanov ali pa njihovo finančno pomoč.

ZDA so bile torej močno vpete v boj proti mednarodnemu terorizmu. Uporabljale so vsa sredstva zunanje politike in kadar je bilo potrebno, branile svoje interese tudi z vojaško akcijo. S takšno vrsto politike zoper mednarodne teroristične grožnje so ZDA nadaljevale tudi v letu 1999. Z dejansko finančno realizacijo so ZDA institucionalizirale proaktivno, globalno strategijo, katere cilj ni bila samo, kot piše Kidwai (2002: 29), obrambnega temveč tudi preventivnega značaja, da bi se identificirale teroristične aktivnosti ter razbile in končno izkoreninile teroristične grožnje. Pa vendar s tako naravnano politiko ZDA le ni uspelo, da bi se obranile nadaljnjih terorističnih napadov. V oktobru leta 2000 je bil ob jemenski obali napaden ameriški rušilec *Cole*. Clinton je takrat zahteval začasen umik ameriških vojnih ladij, vsa veleposlaništva ZDA po svetu pa je pozval v stanje največje

pripravljenosti. Ameriška preiskava je kasneje, z identifikacijo storilca, pokazala, da je za tem napadom stala teroristična mreža Al-Kaida.

Za primerjavo med Clintonovo in Bushevo administracijo pred 11. septembrom je pomembno to, da je bil za Busha boj proti terorizmu sicer pomembno, ne pa tudi pereče vprašanje. Medtem, ko je Clinton usmerjal mednarodno pozornost na Osamo bin Ladna in teroristično mrežo Al-Kaida, je Bush prav nasprotno, s svojo politiko zavračal možnosti dejanskih neposrednih terorističnih groženj na ZDA. Svojo pozornost je raje usmerjal na dogajanja preko Atlantika. Bush je zavračal opozorila CIA, ki je dolgo časa pred 11. septembrom opozarjala ameriško administracijo na njeno nujno soočenje z neposrednimi terorističnimi grožnjami. Eno izmed zadnjih takšnih opozoril je CIA javila avgusta 2001.

Ko so teroristi napadli ZDA 11. septembra 2001, je bilo pričakovati ameriške povračilne ukrepe na objekte Al-Kaide v Afganistanu. Vendar pa so ukrepi ZDA po 11. septembru pomenili korak k globalni vojni proti terorizmu. Kot piše Michael (2003) daje osnovne razlage za prav takšno ameriško reagiranje tehnični načrt za globalno oblikovanje Pax Americana. Gre za Projekt za novo ameriško stoletje (*Project for the New American Century – PNAC*).¹² Projekt ni sicer nikoli zaživel, vendar vsebina načrta jasno izraža želje konzervativne struje znotraj Busheve administracije o prevzemu nadzora nad Perzijskim zalivom. Načrt je prav tako predvideval ključno zavezništvo z VB. To zavezništvo bi po načrtu predstavljalo najbolj učinkovit in sposoben način izvajanja svetovnega ameriškega vodstva. Kot rečeno, projekt PNAC ni nikoli zaživel, pa vendar že namera jasno nakazuje, da je bila prav ta nova vojna proti terorizmu uporabljena za prikrivanje doseganja ameriških geostrateških interesov in da je bil napad na Afganistan, kot piše dalje

¹² Po navedbah Bruselskega razsodišča (2004), je projekt PNAC leta 1997 osnovala skupina ameriških neo-konzervativcev. PNAC je, po besedah ustanoviteljev, neprofitna in izobraževalna organizacija. Cilj PNAC so pospeševanje in zagotovitev vodilnega položaja ZDA v svetu. Je projekt nove ameriške hegemonije, ki bi pospeševal domačo naftno in vojaško industrijo. Danes so člani PNAC tesno povezani z ameriško administracijo. PNAC je, pred predsedniškimi volitvami v ZDA septembra 2000, objavil dokument »Ponovna zgraditev ameriške vojaške obrambe: strategije, vojaške sile in viri za novo stoletje« (*Rebuilding America's Defenses: Strategies, Forces And Recourses For A New Century*). Ko je Bush prevzel administracijo v začetku leta 2001, so teorije PNAC postale primerne za načrtovanje ameriške obrambne in mednarodne politike. Kasneje je bila ta politika, z osebnim podpisom ameriškega predsednika, uradno sprejeta v Beli hiši, in sicer v Nacionalni strategiji ZDA septembra 2002 (Questioning the New Imperial World Order, A Hearing on the Project for the New American Century (PNAC)).

Michael (2003), načrtovan že dolgo pred 11. septembrom 2001. Odgovor ZDA na teroristični napad 11. septembra 2001 je tako postal primeren razlog za začetek izpolnjevanja smernic znotraj projekta PNAC. S tem so ZDA odprle novo poglavje unilateralne agresivne politike »*Pax Americana*«. Gre za politiko, ko ZDA prisotnost zaveznic sicer ustreza, vendar pa ta zavezništva niso nujna. Istočasno gre za politiko, ko si ZDA podeljujejo pravico, da lahko uporabijo preventivne napade, proti kateri koli državi zaradi razlogov, ki si jih ameriška zunanja politika sama določi. Če so bile za Busha grožnje mednarodnega terorizma pred 11. septembrom postranskega pomena, pa je postal ameriški način »vojne proti terorizmu« po tem datumu prioriteta aktivnost njegove zunanje politike. Beseda »vojna«, ki jo je Bush uporabljal v svojih nagovorih, je postala napačno ime za napačno definiranje dejanskega stanja. Vendar je bil namen uporabe besede dosežen za ustvarjanje psihološkega pritiska na svetovno javno mnenje. ZDA so po terorističnem napadu začele delovati same, načeloma oprte na države zaveznice, v akcijah za katere so menile, da gre za ogrožanje njihovega miru. Zdelo se je, da odgovor ZDA po 11. septembru ni bil jasno osnovan na vsebini 51. člena. ZDA so želele odgovoriti na oborožen napad mednarodnega terorizma. Administracija ZDA je v celotnem obdobju pred 7. oktobrom upravičevala uporabo načela samoobrambe, da bi rešila celotno mednarodno skupnost pred terorističnim ogrožanjem in pred grožnjami novih terorističnih napadov. Za napad na Afganistan so bile ZDA pripravljene s politiko unilateralizma zaobiti avtorizacijo VS, ki je seveda potrebna, kadar gre za akcije ogrožanja miru, kršitve miru in agresivna dejanja, v kar se uvrščajo teroristični napadi. Realnost po 11. septembru pa temelji na dejstvu, da »vojna proti terorizmu«, ki so jo ZDA objavile, ne more pomeniti odgovor na oborožen napad ali na niz oboroženih napadov. Pod tem pojmom lahko razumemo le, da gre za nadaljevanje terorističnih ogrožanj.

Drži, da so teroristična dejanja neopravičljiva, nelegitimna ter prepovedana po mednarodnem pravu. To vsekakor velja za tiste vrste terorističnih aktivnosti ob terorističnem napadu 11. septembra. V luči napada 11. septembra so teroristi kršili vsaj tri konvencije: Konvencija o kaznivih dejanjih in nekaterih drugih aktih izvršenih v letalih, Tokio leta 1963; Konvencija o preprečevanju nezakonitih ugrabitev letal, den Haag iz leta 1970; Konvencija o preprečevanju nezakonitih dejanj izvršenih proti varnosti civilnega letalstva, Montreal iz leta 1971.

Kar je novo v razmahu mednarodnega terorizma, sta nedvomno napada na New York in Washington, ki se odmikata od tradicionalnih védenj o terorističnih napadih in njihovih aktivnostih iz sedemdesetih in osemdesetih let. Odmikata se od načelnega skupnega imenovalca, ko več ne velja, da bi bili cilji terorističnega delovanja vplivanje na spremembe politik, temveč se z dejanji želijo uničiti družbene in ekonomske strukture pro-zahodnega družbenega reda. Vzporedno z odkom od tradicionalnih terorističnih oblik in aktivnosti, ko gre za t.i. notranjega sovražnika, je »vojna proti terorizmu« oblikovala iluzijo o enem sovražniku. ZDA so potrebovale novega sovražnika, ki so ga izgubile po koncu hladne vojne, s to razliko, da je njihov sovražnik postala teroristična mreža Al-Kaide. Da bi se delovanje teroristične mreže, ki je bila v rokah sovražnega režima, izkoreninilo, je pomenilo za ZDA pravo priložnost, da zaradi zagotovitve svojega vodilnega položaja politične in vojaške dominacije ponovno aktivirajo politiko *contaimenta*, ki tokrat ni bila usmerjena proti komunističnim režimom, kot je bilo to od leta 1947 pa do konca hladne vojne, temveč proti grozečemu in razpršenemu zlu, ki ga je predstavljal mednarodni terorizem. Zaradi tega, novega sovražnika, je bilo potrebno mobilizirati mednarodno pozornost predvsem s propagandno vojno. Ta naj bi s predstavitvijo problematike in občutljivosti vprašanja pred mednarodno skupnostjo ustvarila določene predstave tako, da bi dokazljivost upravičenosti ustrezala lastni resnici ZDA.

2.3. 11. september 2001 in prve reakcija ZDA na napad

Devetnajst tujcev se je 11. septembra 2001 vkrcalo v štiri potniška letala namenjena notranjemu prometu na linijah za Boston, Newark in Washington DC. Le nekaj trenutkov po vzletu letal so ugrabitelji prevzeli kontrolo nad njimi ter usmerili dve letali proti WTC v New York-u, enega proti ameriškemu vojaškemu glavnemu stanu Pentagon, zvezna država Virginia, zadnji pa se je zrušil nekje na območju zvezne države Pensilvanije. Zaradi teh terorističnih napadov je izgubilo življenje 3313 oseb. Murphy (2002: 237) je zapisal, da je bilo to število s strani ameriške vlade potrjeno do konca leta 2001. Nobena od terorističnih skupin ni prevzela odgovornosti za

ugrabitev letal. Talibanski režim je neposredno po dogodku obsodil napad. Tudi Osama bin Laden je kasneje zanikal svojo vpletenost v napad.

Čeprav so v pristojnih zveznih organih ZDA začeli z najobširnejšo kriminalistično preiskavo in intenzivno sodelovati z varnostnimi službami svetovnih sil, je bilo podanih le malo kredibilnih dokazov o dejanskem krivcu za napad. Pa vendar je bil s strani visokih predstavnikov ameriške administracije za teroristični napad osumljen Osama bin Laden oziroma njegova teroristična mreža Al-Kaida. Način terorističnega napada na ZDA je namreč ustrezal značilnostim prejšnjih operacij: operacije so dolgoročno načrtovane, značilni so samomorilski napadi, simultanost napadov, rezultat so množične žrtve.

2.3.1. Kronološki pregled dogajanj med 11. septembrom in 7. oktobrom 2001

Le nekaj ur po napadu je predsednik Bush izjavil, da so ZDA bile žrtev terorističnega napada, zato je administracija aktivirala stopnjo najvišje nacionalne ogroženosti. Boyle (2002) piše, da se je to dejanje tedaj namreč ujemalo, vsaj do tistega časa, z veljavno ameriško definicijo terorizma. Vendar pa je Bush po posvetovanju z državnim sekretarjem Collinom Powell-om kasneje spremenil svoje mišljenje in napad označil za vojno dejanje.

Boyle (*ibidem*) dalje piše, da so 12. septembra ZDA prosile VS za odobritev resolucije, ki bi avtorizirala uporabo sile. To je VS zavrnil, sprejel pa je tega dne resolucijo št. 1368. VS je obsodil teroristični napad, ki je pomenil grožnjo miru in varnosti, hkrati pa je priznal naravno pravico od individualne in kolektivne samoobrambe skladno z UL. Severnoatlantski svet NATO je istega dne označil teroristični napad na ZDA za oboroženi napad na svojo članico ter aktiviral 5. člen washingtonske pogodbe NATO.

Naslednji dan, 13. septembra, je Bush pridobil podporo obeh domov ameriškega kongresa za avtorizacijo vojaškega napada na Afganistan. Tega dne je državni sekretar Colin Powell potrdil, da je Osama bin Laden glavni osumljenec za napad na

ZDA. Osama Bin Laden je, ne glede na to, da so ga Američani imeli za glavnega osumljenca za ta napad, 16. septembra še vedno trdil, da v napad ni vpleten.

Bush je 14. septembra, v odgovor na teroristični napad, izdal odlok o izvršitvi (*Executive order*), v kateri je, zaradi stopnje najvišje nacionalne ogroženosti ZDA, pozval vse rodove ameriške vojske, tudi rezerviste, v stanje pripravljenosti. S tem je Bush dejansko oznanil, da bodo ZDA vojaško ukrepale zoper teroristični napad.

V naslednjem koraku priprav za ameriški odgovor na teroristični napad, je Bush, dne 18. septembra, podpisal »Avtorizacijo vojaške sile« (*Military Force Authorization*). V izjavi za javnost State Departmenta, ima ta avtorizacija oporo v skupni izjavi ameriškega kongresa, ki »/p/o ameriški ustavi pooblašča predsednika, da uporabi vse potrebne in primerne sile proti tistim narodom, organizacijam in osebam, ki so, po njegovem mnenju, pooblastile, izvedle ali sodelovale pri terorističnem napadu 11. septembra, oziroma so dajale zatočišče tem organizacijam ali osebam z namenom, da se ne preprečijo nadaljnje akcije mednarodnega terorizma na ozemlje ZDA s strani teh narodov, organizacij ali oseb« (State Department President Signs Authorization for Use of Military Force bill).

Bush je v govoru pred ameriškim kongresom in ameriško javnostjo 20. septembra zahteval od talibanskega režima, da izročijo ameriškim oblastem vodje Al-Kaide. Zahteval je, da Talibani zapro vse vojaške vadbene centre in da talibanski režim dá pristanek za dostop ameriškim inšpekcijskim enotam v Afganistan, da bi se sami na licu mesta prepričali, kako se uresničujejo ameriške zahteve. Bush je izključeval možnosti pogajanj ali dogovarjanj s Talibani. Zahteval je, da Talibani delujejo takoj in brez odlašanja, kajti v nasprotnem primeru bodo, kot je dejal, deležni prav takšne usode, kot čaka teroriste. In prav v tem govoru je Bush napovedal, da bo odgovor ZDA v »vojni proti terorizmu« mnogo večji kot enkratno povračilo. Po informacijah State Departmenta je Bush dejal, da bodo teroristi preganjani do svojega konca, oziroma, kot je dejal: «*Naša vojna proti terorizmu se začne z Al-Kaido, toda ne bo se končala s tem. Ne bo se končala, vse dokler vsake posamezne teroristične skupine po svetu ne bomo našli, preprečili njihovo delovanje in premagali*» (Bush Announces Start of a »War on Terror«). In zdi se, da je Bush v tem govoru pred

Kongresom napovedal prihodnje preventivne napade, ki so dobili svoj dokončen pomen v t.i. Bushevi doktrini 29. januarja 2002.

Podporo v boju proti terorizmu je ZDA 21. septembra dobila tudi s strani OAS, ki je z resolucijo RC.24/RES.1/10 aktivirala obrambni člen Medameriške pogodbe o vzajemni pomoči (September 11, 2001: Attack on America OAS Resolutin Terrorist Treat to the Americas).

Časopis Washington Post je 22. septembra objavil, da so Talibani zavrnilo ameriške zahteve o izročitvi Osame bin Ladna, saj po njihovem prepričanju ZDA niso predale dokazov o vpletenosti Al-Kaide za napad 11. septembra (Taliban reject U.S. Demand, Washington Post, 22. 09. 2001).

Po informacijah ameriške administracije 24. septembra je Bush izdal izvršilno uredbo, s katero so se prepovedale vse finančne transakcije posameznikom, skupinam, osumljenim, da so storili ali podpirali teroristične dejavnosti znotraj ozemlja ZDA. Prepoved je zadevala tudi tiste posameznike, ki so ali pa bi lahko kako drugače ogrozili varnost ameriških državljanov, nacionalno varnosti, ameriško zunanjo politiko ali njeno gospodarstvo (Bush Executive Order on Freezing Terrorists Assets).

Boyle (2002) piše, da je 25. septembra administracija ZDA ponovno poskušala pridobiti v VS njegovo odobritev za uporabo sile, vendar ZDA niso imeli dovolj dokazov o vpletenosti Al-Kaide.

Na srečanju z irskim zunanjim ministrom je državni sekretar Colin Powell v izjavi za javnost, 26. septembra, dejal, da bodo ZDA prosile za nadaljnjo podporo OZN skozi sprejetje resolucij v OZN, toda v tem trenutku: *»/b/o predsednik odločil, ali so potrebne določene nadaljnje akcije, in presodil ali potrebuje avtorizacijo ZN ali lahko deluje skladno z načelom samoobrambe in znotraj naših zakonov, odločb in ustavnih pravic«* (Transcript: Powell, Irish Foreign Minister Press Briefing).

VS je 28. septembra sprejel resolucijo št. 1373. Vsebina resolucije je potrdila, da je bil napad 11. septembra teroristični napad. Resolucija je potrdila, da predstavlja

vsa dejanja mednarodnega terorizma grožnjo mednarodnemu miru in varnosti. Tako kot predhodna, je tudi ta resolucija potrjevala naravno pravico do individualne in kolektivne samoobrambe. Resolucija ni omenjala proti komu se individualna in kolektivna samoobramba nanaša.

Generalni sekretar OZN, Kofi Annan (Annan), je 1. oktobra pred GS pozval države članice, da s skupno voljo ter večjo pripravljenostjo usmerijo svojo pozornost na boj proti terorizmu. Dejal je tudi, da pozornost mednarodne skupnosti ne sme biti usmerjena samo na žrtve terorističnega napada, temveč tudi na vse tiste, ki posredno trpijo zaradi terorizma. S tem je Annan mislil na Afganistan, ki je nujno potreboval humanitarno pomoč mednarodne skupnosti.

Sir Robertson, generalni sekretar zveze NATO, je v izjavi za javnost 2. oktobra dejal, da so rezultati raziskav o iskanju krivca za teroristični napad kazali na Osamo bin Ladna. Dejal je, da dokazni materiali zadostujejo, da se Osami bin Ladnu pripiše krivda. V prid obtožbi bin Ladna, kot je dejal, so govorila dejstva o njegovih preteklih delovanjih in delovanju teroristične mreže Al-Kaide ter njuno povezavo s talibanskim režimom (Patterns of Global Terrorism-2001. Appendix H. Multinational Response to Terrorism).

Tudi državni sekretar Colin Powell je 3. oktobra dejal, da je imela ameriška administracija sicer zadovoljive, vendar še ne dovolj trdne dokaze o vpletenosti Al-Kaide in Osame bin Ladna v napad. Vendar, kot je dejal, je zgodovinsko ozadje delovanja teroristične mreže ter njenih napadov na veleposlaništvo v Nairobiju, Dar-es-Salaam ter na rušilec Cole ob jemenski obali, bil že dovolj verodostojen dokaz, da se lahko vzpostavi povezava z napadom 11. septembra.

Talibanski režim je v celotnem obdobju spoznaval, da je napad ZDA na Afganistan neizbežen. Zato so Talibani 3. oktobra obvestili ZDA, da vedo, da se Osama bin Laden nahaja na skrivni lokaciji v Afganistanu. ZDA so predlagali pogajanja o njegovi izročitvi. Ob tem so Talibani načrtovali, če bi seveda prišlo do uspešnega zaključka pogajanj, da bi bila izročitev bin Ladna na nevtralnem ozemlju tretje države. ZDA so v odgovoru Talibanom odklonile možnosti nadaljnjih pogajanj.

Murphy (2002: 239) piše, da je 4. oktobra britanska vlada predstavila britanskemu parlamentu dokument z naslovom »*Responsibility for the Terrorist Atrocities in the United States, 11 September 2001*« z dokazi o vpletenosti Al-Kaide in Osame bin Ladna v teroristični napad na ZDA. Vendar pa po mojem mišljenju vsebina poročila, ki jo je podal Murphy, ne ponuja dovolj trdnih dokazov o krivdi Osame bin Ladna in Al-Kaide za napad 11. septembra. V poročilu so opisana zgodovinska dejstva delovanja Osame bin Ladna in načini ter širina delovanja teroristične mreže Al-Kaide. Britanska vlada je v dokumentu navedla vse predhodne napade Al-Kaide na ameriške objekte, ki so zaradi načina delovanja nakazovali, da bi Al-Kaida lahko izvedla napad 11. septembra. Glede na vsebino poročila, ki jo je objavil Murphy, bi bilo bolje rečeno, da je bilo v njem izraženo le mnenje, da je Al-Kaida bila zmožna izvesti ta napad.

ZDA so preko svojega stalnega predstavnika v OZN 7. oktobra s pismom obvestile predsedujočega VS, da so, z namenom preprečevanja in onemogočanja nadaljnjih terorističnih napadov na svojem ozemlju, z ostalimi državami začele izvajati naravno pravico do individualne in kolektivne samoobrambe.¹³ ZDA so v pismu tudi napovedale, da bodo mere izvajanja samoobrambe usmerjene proti teroristični mreži Al-Kaide in vojaškemu objektom talibanskega režima v Afganistanu. ZDA so menile, da je talibanski režim, navkljub vsem naporom ZDA in mednarodne skupnosti, zavrnil spremeniti svojo politiko in je še naprej podpiral teroristična delovanja na afganistanskem ozemlju. Tudi VB, zaveznica ZDA, je preko stalnega predstavnika v OZN istega dne s pismom predsedujočemu VS obvestila, da je v skladu z 51. členom začela izvajati kolektivno samoobrambo proti tarčam, za katere vedo, da so bile vpletene v teroristični napad na ZDA 11. septembra.¹⁴

¹³ S/2001/946: Letter dated 7 October from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations addressed to the President of the Security Council.

¹⁴ S/2001/947: Letter dated 7 October from the Chargé d'Affaires a.i. of the Permanent Mission of the United Kingdom and Northern Ireland to the United Nations addressed to the President of the Security Council.

2.4. Operacija »Trajna svoboda«

V pripravah na operacijo »Trajna svoboda«, ki se je začela 7. oktobra 2001 proti Afganistanu, so ZDA in VB trdile, da teroristični napad 11. septembra predstavlja le en del v celotni verigi terorističnih napadov na ZDA in njene interese. Ti napadi so se začeli leta 1993 z prvim napadom na newyorški WTC, se nadaljevali s terorističnima napadoma na ameriški veleposlaništvi v Keniji in Tanzaniji leta 1998 ter kasneje na rušilec Cole ob jemenski obali leta 2000.

Čeprav so obstajale tudi ostale možne legalne osnove za vojaško akcijo ZDA na Afganistan, so se ZDA odločile prav za uporabo 51. člena. Byers (2002) je zapisal, da bi se ZDA lahko odločale med vojaškim interveniranjem skladno z kolektivno varnostjo poglavja VII UL, z akcijami na osnovi povabila za intervencijo, humanitarno intervencijo in samoobrambo, za katero so se ZDA dejansko odločile.

Kar zadeva kolektivno samoobrambo poglavja VII, piše dalje Byers (2002), ZDA niso želele zaprositi VS za te vrste pomoči, ker so se želele izogniti morebitni omejitvi mandata uporabe sile, ne glede na to, da se je sprejetjem druge resolucije št. 1373 z dne 28. septembra dejansko oblikoval za ZDA skoraj neomejen mandat za uporabo vojaške sile.

Vabilo za interveniranje legitimne vlade Afganistana bi bilo naslednje možno legalno izvajanje akcije vojaških sil ZDA. Legitimna vlada lahko, v primeru, da ni zmožna sama zatreti domačih odporiških sil, zaprosi za interveniranje tuje vojaške sile. Države torej lahko nudijo vojaško pomoč tudi če je razlog državljanska vojna države prosilke. V primeru Afganistana bi bilo tako dopustno, le če bi Združena fronta (prej Severno zavezništvo), *de jure* vlada Afganistana, kot piše Goldsmith (2002), zaprosila za intervencijo ZDA proti talibanskemu režimu.

VS do danes še ni avtoriziral humanitarne intervencije v skladu s poglavjem VII UL. O že izvajanih humanitarnih intervencijah v Iraku leta 1991, Bosni med letoma 1992 in 1995, Somaliji leta 1992 in Ruandi 1994 pa lahko govorimo o *sui generis* primerih. Robertson (2004/2002: 231) razlaga, da pomeni humanitarna intervencija pomoč ene ali več tujih sil, ki intervenirajo v državi, v kateri se prebivalstvo sooča z

velikim trpljenjem. Te vrste intervencija se opravičuje le na osnovi visokih moralnih načel. Njeno delovanje je omejeno prav tako tudi njen cilj. Države intervenirajo na način, ki ne obsega pomoči vojaških sil. Humanitarna intervencija se izvaja v primerih, ko država zaradi notranjega političnega stanja ni zmožna sama intervenirati proti izvajanju genocida nad prebivalstvom opozicijskih sil v državi. Za takšen način interveniranja se ZDA niso odločile.

Še pred sklicevanjem na 51. člen so morale ZDA opredeliti kriterije znotraj katerih je bilo možno definirati napad 11. septembra. ZDA so morale definirati, ali so bile žrtev posameznih teroristov ali teroristične mreže Al-Kaide oziroma ali je za napadom stal talibanski režim. Ker so ZDA želele upravičiti uporabo pravice do 51. člena, so ga lahko le, če so teroristično dejanje opredelile za oborožen napad. Če bi se ZDA odločile nasprotno, bi bil teroristični napad po definiciji kriminalno dejanje ter bi spadal pod mednarodno kazensko pravo.

Da bi ZDA delovale skladno z vsebino 51. člena, so se, kot piše Byers (2002): «/o/b koncu septembra znašle pred dilemo legalnosti«. Z namenom, da bi ZDA skupaj s koalicijo nadaljevale vojno proti terorizmu, bi moral njihov odgovor zajemati element skrajne sile in proporcionalnosti odgovora. To pomeni, da bi moral biti napad izveden na tiste cilje, ki so nosili odgovornost za napad 11. septembra. Toda, če bi ZDA za svoje tarče izbrale samo Osamo bin Ladna in Al-Kaido, bi to pomenilo zanikanje, sicer do tedaj široko sprejetega stališča v mednarodni skupnosti, da je teroristični napad 11. septembra enakovreden oboroženemu napadu. Toda dokazov o vpletenosti Al-Kaide ni bilo dovolj oziroma ti niso dosegli tistega praga, ki bi lahko upravičili samoobrambo. Možen odgovor ZDA z odgovarjajočim elementom proporcionalnosti v taki luči odgovora na teroristični napad bi potem takem pomenil, kot pravi Cassese (2002: 999), samo »/a/retiranje oseb odgovornih za napad, uničenje vojaških baz, infrastrukture in ostalih pripomočkov, ki so bili v uporabi teroristov. Sile v takem primeru ne smejo biti uporabljene za uničenje vojaške infrastrukture in ostalih vojaških objektov ter proti afganistanskemu vodstvu, ki nima nič s teroristično mrežo«. Da bi si ZDA zadržale pravico izvajanja samoobrambe, so morale za odgovornost terorističnega napada obdolžiti talibanski režim. Toda kakšna bi lahko bila odgovornost talibanskega režima za napad 11. septembra? Hipotetično bi bil, glede na osnutek Odgovornosti držav za mednarodno

nezakonita dejanja (*Draft articles on Responsibility of States for internationally wrongful acts*) Komisije za mednarodno pravo pri GS,¹⁵ talibanski režim, po mednarodnem pravu, odgovoren za teroristični napad, kot pravi 7. člen osnutka, če bi državni organi ali pooblašcene osebe, delovali v imenu države in to le v primeru, če bi ti organi ali osebe prekoračili svoja pooblastila. Nadaljevanje sledi v 8. členu osnutka, ki pravi, da bi se delovanje oseb ali skupin pripisovalo delovanju države, znotraj mednarodnega prava, če bi ti delovali po navodilih ali usmerjanjih in pod nadzorom države. Vendar pa dokazov, da je Al-Kaida državni akter, ni bilo. Če bi se izkazalo, da je talibanski režim z besedami in dejanji sprejel in podprl teroristične akcije, bi v takem primeru, kot piše Cassese (2002: 999),: »/b/ili teroristi tretirani kot državni akterji in bi Afganistan nosil mednarodno odgovornost za teroristični napad. V takem primeru bi bili politični in vojaški objekti legitimna tarča samoobrambe ZDA«.

Da bi ZDA rešile svojo dilemo, so morale potem, ko je talibanski režim zavrnil ameriške zahteve o predaji Osame bin Ladna, zavrnil vsa nadaljnja pogajanja z režimom. Če bi se ZDA odločile drugače, bi izgubile legalne osnove 51. člena. Da bi ZDA spoštovale minimalne kriterije 51. člena, so morale krivdo za napad pripisati talibanskemu režimu. Ta naj bi igral ključno vlogo pri urjenju, podpiranju, načrtovanju in izvajanju terorističnih akcij. ZDA so trdile, da je že dejstvo, da je bil talibanski režim *de facto* vlada Afganistana in je kontroliral 2/3 ozemlja, predstavljal grožnjo za nadaljnje teroristične akcije na ozemlje ZDA. V realnosti pa talibanski režim ni bil tisti, ki bi predstavljal neposredno nevarnost za ZDA. Grožnje so ZDA videle v Al-Kaidi. Ker pa je bila Al-Kaida v celotnem obdobju povezana z režimom in je tega finančno in z vojaško pomočjo podpirala, se je splošno sprejemalo, da je Al-Kaida v celotnem obdobju vladavine talibanskega režima imela tudi znaten vpliv na režim. Iz takšnega zornega kota pa se zlahka oblikuje obtožba, da odgovornost za teroristični napad 11. septembra nosi talibanski režim. S tem pa so ZDA z lahkoto dosegle tudi stično točko z definicijo oboroženega napada. Kajti, kot navaja I.C.J v sodbi *Nicaragua v. U.S.* (1986: 103, para.195),: »če obstaja vez med državo in nedržavnimi akterji, ki izvedejo napad in ta doseže po svojem obsegu stopnjo, ki je

¹⁵ Osnutek Odgovornosti držav za mednarodno nezakonita dejanja (*Responsibility of States for internationally wrongful acts*) je Komisija za mednarodno pravo sprejela na 53. zasedanju dne 17. novembra 2001.

enakovredna napadu rednih vojaških sil države, se tak napad definira za oborožen napad«. Vprašanje, ki bo verjetno nerazrešeno, pa je, koliko je talibanski režim dejansko imel kontrolo nad načrtovanimi operacijami Al-Kaide. Edina krivda, ki jo v tem primeru lahko talibanskemu režimu pripišemo, je njegovo zavračanje zahtev ZDA o predaji Osame bin Ladna.

ZDA so v istem obdobju dosegle pristanek velikega števila držav, da je ameriška pravica izvajanja samoobrambe na Afganistan legitimna in to ne glede na to, kako vprašljiva je bila talibanska efektivna odgovornost. ZDA so si morale zavarovati svoj položaj tudi z iskanjem podpore svojih zaveznic, držav članic NATO in OAS. Obe organizaciji sta sicer aktivirali svoja obrambna člena, vendar države znotraj organizacij niso sodelovale v vojaških akcijah na Afganistan. Za ZDA je bilo že samo aktiviranje obrambnih členov obeh organizacij dovolj, saj so si pridobile močno zavezniško koalicijo in si odprle prosto pot za sprejemanje potrebnih resolucij v VS. S tako izvedeno politiko vplivanja so si ZDA v mednarodni skupnosti priborile legitimnost izvajanja z »ničemer krateno pravico do samoobrambe«, v odgovor na oborožen napad, kot so obravnavale teroristični napad 11. septembra.

Pravica do uporabe individualne in kolektivne samoobrambe od držav zahteva, da države, izvršujoč svojo pravico, morajo to nemudoma sporočiti VS. Vsebina sporočila ter namere celotnega izvajanja morajo odgovarjati zahtevam mednarodnega prava. V sodbi *Nicaragua v. U.S.*, I.C.J. (1986: 105, para.199) pravi, da mednarodno pravo zahteva, da je kolektivna samoobramba s strani tretje države, ki ni žrtev napada, dopuščena le tedaj, ko država žrtev dejansko objavi, da je bila žrtev oboroženega napada ter formalno zaprosi za pomoč izvajanja kolektivne samoobrambe. ZDA in Velika Britanija sta izpolnili vse te zahteve mednarodnega prava.

Toda štirje tedni od terorističnega napada 11. septembra do napada na Afganistan 7. oktobra 2001 so minili brez nadaljnjih terorističnih ogrožanj ameriškega ozemlja ali ameriških objektov. Element skrajne sile je tako postal nekredibilen, razlog za uporabo 51. člena nepotreben. Navsezadnje je VS, 7. oktobra 2001, sprejel ameriški pogled in način izvajanja samoobrambe za dejanski teroristični napad in

nadaljevanje novih terorističnih ogrožanj. Lahko bi se reklo, da so ZDA z resolucijo VS št. 1373 dobile *bianco menico* do izvajanja samoobrambe. S takšno strategijo, ki so jo ZDA izvedle in mednarodna skupnost »sprejela«, so ZDA dosegle, da se je pravica do samoobrambe izvajala proti državi, katere vlada na svojem ozemlju samo »podpira« delovanje teroristične organizacije, ki je izvedle napad na drugo državo. Napad se torej pripisuje državi. Prav tako so ZDA s svojim tolmačenjem razširile pomen 51. člena tako, da so pod ta člen ZDA štele tudi preventivno samoobrambo, ki je bila vse do 7. oktobra 2001 prepovedana. Vsebina pisma stalnega predstavnika ZDA predsedujočemu VS med ostalim vsebuje ameriško napoved, da bo morebiti njihovo izvajanje samoobrambe zahtevalo tudi nadaljnje akcije na ostale organizacije in ostale države. Tako so ZDA zahtevo do samoobrambe proti talibanskemu režimu in Al-Kaidi razširile in si predhodno zagotovile preventivno samoobrambo.

2.5. Aktivnosti znotraj OZN po 11. septembru 2001

Negativna notranja politična situacija v Afganistanu leta 1998, fragmentacija Združene fronte, *de jure* vlade Afganistana je vzrok, da ni bilo mogoče doseči enotne politične pozicije, na kakšen način bi pred dobro organiziranim talibanskim režimom obranili afganistansko ozemlje. S tem je bila postavljena prepreka k začetkom poskusov mirovnih pogajanj med obema sprtima stranema v Afganistanu. Boljših rezultatov ni dala tudi skupina »šest plus dva«. Ta skupina je bila, zaradi vojne situacije v Afganistanu in ker so politična dogovarjanja dosegla mrtvo točko, organizirana pod okriljem OZN leta 1998 z namenom, da bi se posamezno ali kolektivno določile skupne točke pogajanj med sprtima stranema. Skupina »šest plus dva« pomeni skupino predstavnikov sosednjih držav Afganistana: Irana, Pakistana, Tadžikistana, Turkmenistana, Uzbekistana, Kitajske ter Ruske Federacije in ZDA. Pomemben dejavnik v Afganistanu, ki je prispeval k neuspehu, je bila prisotnost Osame bin Ladna ter njegova povezava za napad na ameriški veleposlaništvi v Keniji in Tanzaniji. Drugi dejavnik za neuspeh pa je znatna pakistanska vojaška pomoč talibanskemu režimu in sicer v celotnem obdobju pred letom 1998 pa vse do 11. septembra 2001. O vpadih pakistanskih komandosov in artiljerije pakistankse

vojske je bil s strani začasnega zunanjega ministra Afganistana obveščen VS tudi še v marcu leta 2001.

Afganistanska državljanska vojna ter s tem nastali veliki humanitarni problemi, vprašanje beguncev, nasilnih preselitev velikega števila prebivalcev s strani talibanskega režima, so bili predmet najbolj perečih razprav znotraj OZN v celotnem obdobju od 1998 do 2001. Ker so razmere ogrožale ne samo regionalni temveč tudi mednarodni mir in varnost, je VS sprejel tri resolucije, v katerih so bile Afganistanu naložene ekonomske sankcije skladno z 41. členom, in sicer s št. 1267 leta 1999, s št. 1333 leta 2000 in s št. 1363 junija leta 2001.

Teroristični napad Al-Kaide 11. septembra na ZDA je spremenil afganistansko politično sceno. Talibansko zavračanje spoštovanja sprejetih resolucij VS, da bi predali Osamo bin Ladna, je imel za posledico vojaško intervencijo »Trajna svoboda« pod vodstvom ZDA.

Generalni sekretar OZN Annan je oktobra 2001 imenoval Lakhdarja Brahimija za svojega posebnega predstavnika za Afganistan. Njegova naloga je bila, da koordinira in da zagotovi oblikovanje stabilne vladne administracije. Prvi rezultat je bila Konferenca v Bonnu 5. decembra 2001, na kateri so sodelovali predstavniki različnih etničnih skupin. To je pomenilo začetek tranzicijskega procesa novo izoblikovane začane vlade Afganistana, ki je začela delovati 22. decembra 2001 pod vodstvom Hamida Karzaia.

Znotraj OZN so prav tako formirali Mednarodne varnostne sile (*International Security Assistance Force*) za ohranitev varnosti v glavnem mestu Kabulu in njegovi okolici in Skupne sile za upravljanje (*Integrated Management Task Force*), katerih naloga je podpiranje in razvoj političnega dialoga v Afganistanu.

OZN je, kot že nič koliko krat doslej, ponovno odigrala nadvse pomembno vlogo pri vzpostavitvi osnov za normalizacijo post-konfliktne stanja v državi, pri vzpostavitvi demokratizacije in osnovne institucionalizacije vladnega managementa. Pa vendar šele potem, ko je država izvedla svojo »z ničemer krateno pravico do samoobrambe«, ko je obstajal konsenz o sprejetju tretje resolucije VS št. 1378 dne

14. novembra 2001 in se je samoobramba ZDA in njene zaveznice končala. S to resolucijo se je v celoti izpolnila vsebina 51. člena. Z resolucija št. 1383, 6. decembra 2001, ta pomeni postopen konec dolgo trajajočih sankcij VS in korak k normalizaciji post-konfliktnega stanja Afganistana. Pod sankcijami pa še vedno ostajajo prepovedi financiranja teroristične mreže in talibanskega režima, embargo na orožje in pa ostala podpora terorističnim aktivnostim Al-Kaide v Afganistanu.

2.5.1. Sprejeti resoluciji VS št. 1368 (2001) in št. 1373 (2001) v odgovor na teroristični napad 11. septembra

VS je za Afganistan sprejel potrebne ekonomske sankcije leta 1999 z resolucijo št. 1267. Razlog za tako odločitev VS je bil talibanski režim, ki je zavračal pozive VS, da bi prenehal dajati zatočišče mednarodni teroristični mreži ter izrabljati afganistansko ozemlje za teroristične aktivnosti in urjenje privržencev Osame bin Ladna. Talibani so s takim pristopom do mednarodne skupnosti ogrozili mednarodni mir in varnost. Sankcije 41. člena so bile kasneje potrjene še z dvema resolucijama št. 1333 (2000) in št. 1363 (2001) in so ostale v veljavi.

Dan po 11. septembru je predsednik Bush želel pridobiti v VS resolucijo, ki bi avtorizirala uporabo oboroženega napada na Afganistan. VS ni zadovoljil želje Američanov. Prav tako se je VS izognil, da bi napad, ki so ga utrpeli ZDA, definiral za oborožen napad. Tako definiranje napada pa so ZDA pričakovale. Nasprotno od pričakovanega je VS napad definiral za teroristično dejanje. To svojo opredelitev je ponovno potrdil tudi v naslednji resoluciji št. 1373, ki jo je sprejel 28. septembra 2001.

Ob sprejemanju teh dveh resolucij VS je pomembno poudariti način opredeljevanja napada 11. septembra. Novo je predvsem to, da je hkrati, ko je VS menil, da predstavlja 11. september teroristični napad, potrdil uporabo naravne pravice od individualne in kolektivne samoobrambe po 51. členu. Takšne vrste pravice pa VS leta 1998, ko so se ZDA pripravljale na odgovor za teroristična napada na ameriški veleposlaništvi v Nairobiju in Dar-Es-Salaamu, ni potrdil. S tedaj sprejeto resolucijo VS št. 1189 se je poudarjala le dolžnost držav, da se vzdrže pri organiziranju,

podpihovanju, pomoči in sodelovanju pri terorističnih aktivnostih proti drugi državi. Resolucija je vsebinsko temeljila na besedilu resolucije GS št. 2625(XXV) iz leta 1970.

Da pa je bila posebej poudarjena pravica do 51. člena v resolucijah št. 1368 in št. 1373, pa glede na način podajanja pravice do samoobrambe, le ne smemo precenjevati njune vsebinske preohlapnosti. VS ni avtoriziral vojaške akcije ZDA. Izognil se je definiranju oboroženega napada, ki bi bil temeljni predpogoj za aktiviranje 51. člena. VS je, sicer v preambulah obeh resolucij, navajal pravico do naravne in kolektivne samoobrambe, ne pa določal, kdo je krivec za napad, proti komu naj bi se samoobramba izvedla in čeprav je samo po sebi razumljivo, niti kdo ima pravico do samoobrambe. To pa hkrati tudi pomeni, da se je VS vzdržal pripisovanja odgovornosti za napad talibanskemu režimu, čeprav v že sprejetih resolucijah iz 1999 in 2000 leta, VS eksplicitno navaja obtožbe zoper ta režim. Aktivnosti in obtožbe proti talibanskemu režimu torej, po vsej verjetnosti tudi niso bile zadosten razlog, da bi VS glede na siceršnje vedenje o povezavi sodelovanja med talibanskim režimom in teroristično mrežo Al-Kaide, to označil za državnega akterja oziroma akterja talibanskega režima. Če bi se VS odločil drugače, bi lahko napad 11. septembra brezpogojno opredelil za oborožen napad. Drugi in povsem verjeten razlog, zakaj se VS ni opredelil za takšno kategorijo napada, je razpršenost delovanja in široko članstvo teroristične mreže Al-Kaida.

Čeprav je v obeh resolucijah VS poudarjal pravico do samoobrambe, pa pravzaprav ni potrdil primernost uporabe 51. člena za napad na Afganistan. VS se je pri odločanju ogradil tako, da je brez eksplicitnih določil prepustil možnost uporabe 51. člena le, če bodo ostali zahtevani predpogoji zanj izpolnjeni. Pomembno je tudi, da se sklicevanje VS na »naravno pravico do individualne in kolektivne samoobrambe« nahaja v preambuli obeh resolucij in ne v njunem operativnem delu. V operativnem delu resolucije št. 1368 je VS obsodil dejanja mednarodnega terorizma. Mednarodni terorizem pa, kot resolucija nadaljuje, pomeni grožnjo mednarodnemu miru in varnosti. Zato je VS od držav zahteval, da sodelujejo pri skupnem iskanju odgovornega za teroristični napad in krivca pripeljejo pred roko pravice. VS je v resoluciji pozival države, da sprejmejo vse potrebne korake skladno z UL v odgovoru na teroristični napad 11. septembra oziroma: *»all necessary steps to*

respond to the terrorist attacks of 11 September 2001/.../in accordance with the responsibilities under the Charter of the United Nations«. Pod 3. členom te resolucije VS: *»Calls on all States to work together urgently to bring to justice the perpetrators, organizers and sponsors of these terrorist attacks and stresses that those responsible for aiding, supporting or harbouring the perpetrators, organizers and sponsors of these acts will be held accountable;«*. Tako oblikovana vsebina 3. člena resolucije pa vsekakor ne pomeni avtorizacijo vojaške akcije.

Ob sprejetju naslednje resolucije št. 1373, 28. septembra, se je VS v preambuli ponovno vsebinsko omejil v definiranju napada 11. septembra. VS je ponovno potrdil napad za teroristični napad. Tudi v preambuli te resolucije je VS potrdil naravno pravico do individualne in kolektivne samoobrambe in vendar tudi tokrat ni bilo določeno proti komu bi se pravica izvajala. V tem delu resolucije je VS poudarjal dolžnosti držav v skladu z vsebino resolucije GS št. 2625 (XXV). VS je v zadnjem delu preambule odločil, da bo deloval skladno z 41. členom poglavja VII UL. Na kakšen način se bodo izvajale ekonomske sankcije, je določal operativni del resolucije.

Tudi za resolucijo št. 1373 velja, da VS ni odločil avtorizirati vojaških akcij ZDA in njenih zaveznic znotraj 42. člena. Iz vsebine obeh resolucij se da razumeti, da VS ni jasno izrazil pravice ZDA do samoobrambe.

Sicer nobena odločitev, ki bi jo sprejel VS, ne izključuje legitimne pravice ZDA do izvajanja samoobrambe. Je pa res, da je VS dejansko vzpostavil vez med terorističnim napadom in odgovorom na ta napad s pravico izvajanja samoobrambe po 51. členu. VS nima formalne moči, da bi naredil to pravico zavezujočo. Pravica do člena 51. je individualna pravica, neodvisna od formalne avtorizacije VS. Kot piše Ulfstein (2001), je VS z resolucijami sprejel, da se ob te vrste napada sicer lahko aktivira pravica do 51. člena, vendar pa VS ni avtoriziral uporabo sile niti ni priznal ZDA pravico do samoobrambe proti drugi državi. Pravica do samoobrambe mora biti interpretirana skladno z 51. členom. Pravica do samoobrambe se lahko izvaja pod nadzorom VS na način v ta namen sprejetih resolucij, ni pa nujno. To kar je pomembno ob sprejemanju vsebine resolucij VS, je terminologija, ki jo je VS sprejel. Pomembno je, kako je VS označil napad na ZDA. VS je prav s tema

resolucijama dal odločilen prispevek, ko je napad 11. septembra ovrednotil za teroristični napad. S takim ovrednotenjem je VS potrdil, da teroristična dejanja predstavljajo grožnjo mednarodnemu miru in varnosti. Odgovori na grožnje mednarodnemu miru in varnosti ostajajo še vedno pod domeno VS in poglavja VII UL ter njegovega odločanja o mednarodnem sankcioniranju na administrativnem, političnem, ekonomskem in finančnem polju.

3. ZAKLJUČEK

Uporaba besede terorizem lahko postane zelo nevarna predvsem, če se beseda uporablja za subjektivne razlage držav in se pomen terorizma zlahka zlorablja na načine, ki opravičujejo lastna nelegalna in nemoralna dejanja. Kajti tisto čemur terorizem odgovarja in na kar se navezuje, so reakcije na akcije. Je vzročno-posledični odnos, ko dejanja niso dejanja izbire, temveč so predvsem sredstva v sili.

Mednarodna skupnost za sedaj še ni uspela sprejeti zadovoljive definicije terorizma. V sedemdesetih in osemdesetih letih so znotraj OZN poskušali definirati termin terorizma, vendar je vse ostalo na propadlih predlogih predvsem zaradi nasprotujočih si mnenj med državami članicami znotraj organizacije. Definiranje terorizma ostaja v domeni nacionalnih politik, pri čemer je definicija terorizma odvisna od posameznih okoliščin posameznih držav. Vse oblike terorističnih aktivnosti se po mednarodnem pravu uvrščajo med kazniva dejanja. Teroristi in njihovi pomagači pa so bili, vsaj zgodovinsko gledano, predmet obsodb na podlagi nacionalnih zakonodaj.

Povezovanje Afganistana s terorizmom in iskanje vzrokov, zakaj je to ozemlje postalo primeren poligon terorističnih aktivnosti Al-Kaide, je potrebno iskati v politiki vplivanja velikih sil in v odgovoru nemočnih in demoraliziranih, ki so z uporabo skrajne sile odgovarjali na take vrste politik. In Afganistan leži v ključni strateški poziciji med tekmujočimi silami centralne Azije. Razloge, zakaj se je neprenehoma dogajala afganistanska tragedija, je absolutno potrebno iskati v geostrateških interesih in razmerju moči posameznih držav. Eno izmed vlog je odigrala zunanja politika ZDA, ki je v kritičnih trenutkih zadnjega obdobja hladne

vojne in v interesu onemogočanja vsakršnega vpliva SZ na tem področju, znatno sodelovala z uporniki proti sovjetski intervenciji. Sodelovanje med CIA in mudžahidi se je začelo v zgodnjih osemdesetih letih prejšnjega stoletja, takoj po sovjetski intervenciji Afganistana. Celotno ameriško financiranje, brez dvoma ene izmed najbolj brutalnih uporniških skupin, je krepko preseгло 4 milijarde ameriških dolarjev in to samo s ciljem dokončnega umika sovjetskih čet in sovjetskega vpliva. CIA je sodelovala s pakistansko ISI. Na mejnem področju med Pakistanom in Afganistanom sta obe agenciji urili, kot se je izkazalo 11. septembra, nesporno kasnejše mutante mudžahidov. Taka vrsta ameriške politike vplivanja je stimulirala *jihad* in *fatwo* Al-Kaide ter zlohoten, obsežen ter absoluten terorističen odgovor 11. septembra 2001.

Če so ZDA, po napadu na ameriški veleposlaništvi v Keniji in Tanzaniji leta 1998, s hitro akcijo samoobrambe po 51. členu hotele ustaviti teroristična dejanja Al-Kaide, se je ameriška vojna napoved mednarodnemu terorizmu po terorističnem napadu 11. septembra razpršila v vsej svoji maščevalni obliki. Govorimo lahko o novem pristopu ameriške zunanje politike, ki ima svoje korenine v koncu hladne vojne. Gre za politiko novega delovanja ZDA v svetu. Gre za politiko, pri kateri ni pomemben le cilj temveč tudi logika sprejemanja ameriških odločitev. Z absolutno vlogo ameriških nacionalnih interesov postanejo multilateralne pogodbe in institucije drugotnega pomena za ZDA. Zoper grožnje nacionalnemu interesu ZDA odgovarjajo na način unilateralnega delovanja s tistimi zaveznicami, ki jim trenutno odgovarjajo.

Napoved »vojne proti terorizmu«, v kontekstu 11. septembra, je lahko politično legitimno, vendar ni legalno dejanje. Kajti z napovedjo vojne proti terorizmu je kmalu postalo jasno, da ta vojna ni postala samo Busheva največja prioriteta zunanje politike, temveč se je vojna jasno izrazila v napovedani misiji proti tistim, ki nasprotujejo viziji ameriškega predsednika o boljšem svetu. In Bush je imel strategijo, da je vizijo možno prenesti v realnost. Ne glede na kontekst »vojne proti terorizmu« se teroristična delovanja tradicionalno razlikujejo od oboroženega napada. Zato so se ZDA po 11. septembru znašle v dilemi, kako legalno odgovoriti na teroristični napad. Z odgovorom izvajanja 51. člena na teroristični napad pa celo lahko pride do nevarnosti oblikovanja predsedana, če se ta uporabi proti državi, iz

katere izhajajo teroristične aktivnosti. Predvsem zato, ker je teroristično nasilje kriminalno dejanje in ne spada v kategorijo oboroženega napada in ni dejanje vojne. Teroristična dejanja so dejanja, ki ogrožajo in kršijo mednarodni mir in varnost. Če se ob taki vrsti napada država žrtev sklicuje na uporabo 51. člena, postane dvomljiva legalnost njegove uporabe proti vprašljivi širini učinkovite odgovornosti države izvora napadov.

Odgovor na vprašanje, kdaj teroristične aktivnosti dajejo državi pravico do samoobrambe in kako široko se ta pravica razteza, je odvisno od subjektivne razlage žrtve napada ter njenih strateških ciljev. ZDA (in zaveznica VB) so opredelile svoje pogoje za zahtevo po samoobrambi na prvinskem temelju t.i. »*Caroline case*«. ZDA so odločile, da je Afganistan nudil solidno legalno osnovo za odgovor in se je ujemal s »skrajno silo, ki je takojšnja, vseobsegajoča in ne dopušča časa za razmišljanje«. ZDA so teroristični napad 11. septembra definirale za oborožen napad. Z definiranjem oboroženega napada so ZDA menile, da uporaba načela samoobrambe spada pod njeno diskrecijsko pravico ter dosegle, da je postalo po 11. septembru razlikovanje med terorističnim napadom in oboroženim napadom zabrisano. Zavedale so se tudi, da je terorizem le beseda, tiste vrste subjektivni okrasni pridevnik in ne tiste vrste objektivna realnost, ki bi z odgovorom nanj bilo možno izničiti pravila mednarodnega prava. Ker je bil za ZDA najprimernejši odgovor na teroristični napad le 51. člen, so morale s širokim propagandnim pritiskom pridobiti podporo mednarodne skupnosti o legitimnosti napada na Afganistan.

V mednarodnih odnosih države istočasno delujejo unilateralno in multilateralno. Razlogi za unilateralno delovanje države so povezani z dogodki, ki neposredno ogrožajo ali pa se dogajajo na njenem ozemlju oziroma ogrožajo njene nacionalne interese. Hkrati pa metode delovanja znotraj multilateralnega odločanja koristijo tej isti državi, da z razlago etičnega in moralnega opraviči svoje delovanje. OZN je glavno telo multilateralizma. Je edinstven forum znotraj katerega države skupaj rešujejo probleme in iščejo skupne priložnosti. Prav enako pomembno je, da je OZN tisto telo, ki pooseblja svetovno mnenje. Ko VS sprejme resolucijo, to pomeni, da se VS v odločanju zavzema za dobro celotnega človeštva ali pa vsaj za neko število držav, hkrati pa potrjuje legitimnost delovanja, ki se mora v celoti spoštovati.

ZDA so z neposredno zaveznico VB upravljale z informacijami in retorično obvladovale mednarodno javno mnenje. Dve stalni članici VS sta uspešno krmarili tudi znotraj VS ob sprejemanju zanju primernih resolucij. Mednarodna skupnost je razumela stališča ZDA, da so se želele maščevati za nedolžne žrtve terorističnega napada. Vendar pa razumevanje ne pomeni tudi nujno soglašanje. Mednarodna skupnost, čeprav se je po 11. septembru identificirala v vojni proti terorizmu, namreč v celoti ni soglašala o legitimnosti prav takšne akcije, kot so jo ZDA 7. oktobra 2001 začele izvajati na Afganistan.

ZDA so nesporno imele legitimno pravico, da se obranijo pred terorističnim napadom. Ko so predsedujočemu VS v pismu javile, da so bile 11. septembra žrtev oboroženega napada, so praviloma opravičile legalnost svojega napada, a ta le sloni na trhljih temeljih. Čeprav je VS obtožil teroristične napade ter sprejel potrebne mere, te niso vključevale uporabo vojaške sile. Resolucije VS tudi niso omejevale ZDA v njenem možnem odgovoru. Čeprav sprejete resolucije dajejo občutek, da je bil VS vsaj kratkoročno omejen v svojem delovanju, pa si po drugi strani VS prav zaradi ohranjanja položaja pristojnega telesa v OZN, pri tako kočljivi situaciji, kot je vojaški odgovor na teroristični napad, ni smel dovoliti, da bi padel na izpitu. Zato je moral, po eni strani zaradi pritiska mednarodne skupnosti in odmevnosti dogodka, po drugi strani pa zaradi pritiska ZDA in VB, sprejeti prav takšne vsebine resolucij, ki so dajale ZDA pravico, da z vojaško akcijo deluje kadar in kakor hoče.

Svojo hipotezo s stališča, da individualna samoobramba, katere cilj je bil usmerjen na Afganistan, predstavlja odmik od veljavnega mednarodnega prava, potrjujem. ZDA so sicer delovale skladno z vsebino 51. člena UL z interpretacijo, ki je veljala pred 11. septembrom 2001. Vendar pa so ZDA v pismu predsedujočemu VS dne 7. oktobra 2001 dodale napoved, da bo njihovo izvajanje samoobrambe zahtevalo tudi nadaljnje akcije proti ostalim državam in ostalim terorističnim organizacijam. S to napovedjo so razširile pomen vsebine 51. člena in pomeni njegovo kršitev. Izvajanje samoobrambe ZDA je nelegalno dejanje in hipotezo potrjujem. Gre za odmik veljavnega mednarodnega prava, saj so ZDA napovedale preventivno samoobrambo proti vsem tistim državam, ki ne delujejo skladno z nacionalnimi interesi ZDA.

ZDA si za sedaj jemljejo pravico, da mednarodni skupnosti niti ni potrebno več razlagati svojih dejanj. To pa zaradi tega, ker ZDA danes več ne morejo uravnoteženo izvajati svojih političnih, ekonomskih, strateških interesov z intervencijami, pa hkrati s kredibilnimi dokazi upravičiti dejanja in pridobiti širšo legitimnosti za svoje početje. ZDA si za izvajanje unilateralne politike izbirajo primerne zaveznice, tako da z njihovo pomočjo in s primernimi pritiski vplivajo na mednarodno skupnost. V celoti pa rezultati z razvojem dogodkov po 11. septembru kažejo na oblikovanje mednarodne koalicije, ki deluje tako, da zagovarja pravico vojne proti skupinam, organizacijam in državam, ki podpirajo globalni terorizem. S tem se ponovno ustvarja bipolarni sistem fragmentacije in radikalizacije socialno ekonomskih pogojev, vprašanj identitet in boja družbenih moči.

SEZNAM VIROV

Primarni viri:

01. A/RES/2625 XXV; 24 October 1970 - Declaration on Principles of International law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations.
02. A/RES/3314/XXIX; 14 december 1974, Definition of Aggression.
03. Draft articles on Responsibility of States for internationally wrongful acts adopted by the International Law Commission at its fifty-third session (2001), <http://www.un.org/law/ilc/archives/stateresp.html> (16. 04. 2004).
04. Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment, I.C.J. Reports 1986.
05. S/RES/1368; 12 September 2001.
06. S/RES/1373; 28 September 2001.
07. S/RES/1378; 14 November 2001.
08. S/RES/1383; 6 December 2001.
09. S/2001/946; Letter dated 7 October from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations addressed to the President of the Security Council.
10. S/2001/947; Letter dated 7 October from the Chargé d'Affaires a.i. of the Permanent Mission of the United Kingdom and Northern Ireland to the United Nations addressed to the President of the Security Council.
11. Ustanovna listina Združenih narodov in Statut Meddržavnega sodišča Ljubljana: Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo, 1992.

12. Y.U.N. 1965.
13. Y.U.N. 1967.
14. Y.U.N. 1976.
15. Y.U.N. 1981.
16. Y.U.N. 1982.
17. Y.U.N. 1983.
18. Y.U.N. 1986.
19. Y.U.N. 1989.
20. Y.U.N. 1993.

Sekundarni viri:

21. Afghanistan History – Country Reference,
<http://www.ncbuy.com/reference/country/backgrounds.html?code=afsec=bachfistor>
[y](#) (27. 04. 2004).
22. Barnett,R. Rubin (1999) Conflict and Peace in Afghanistan; Outlook for Afghanistan,
http://www.afghanistanvoice.org/ARTICLES/OUTLOOK_Conflictt.shtml (02. 12. 2003).
23. Beres, Rene Luis (2001) Twenty Years Later: Israel, Osiraq, and Anticipatory Self- Defence, <http://www.tzemach.org/fyi/docs/beres/june0701.htm> (10. 12. 2003).

24. Blumenwitz, Dieter (1995) Maintenance of Peace and Security, v: R Wolfrum(ed): *United Nations: Law, Policies and Practice, 2 et seq.*, 865-870. Martinus Nijhoff Publishers Dordrecht/London/Boston.
- 25.. Boyle, Francis (2002) Is Bush's War Illegal? Let Us Count the Ways, <http://www.counterpunch.org/boyle0917.html> (27. 02. 2004).
26. Byers, Michael (2002) Terrorism, the Use of force, and International Law after 11. September, *International and Comparative Law Quarterly* Vol.51 Issue 2., 401-414.
27. Bush Announces Start of a »War on Terror« (20. 9. 2001), <http://usinfo.state.gov/topical/pol/terror/01092051.htm>(25. 11. 2003).
28. Bush Executive Order on Freezing Terrorist Assets (24. 9. 2001), <http://usinfo.state.gov/topical/pol/terror/01092408.htm> (25. 11. 2003).
29. Cassese, Antonio (2001) Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law, *European Journal of International Law* Vol.12. No.5., 993-1001.
30. CIA – The World Factbook – Afghanistan (11. 05. 2004), <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/af.html> (25. 05. 2004).
31. Cloud, John (2004) Did Clinton do enough? The 9/11 commission investigates Clinton's actions against terrorism,<http://cnn.allpolitics.com> (28. 05. 2004).
32. Degan, Vladimir Đuro (2000) Međunarodno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka.
33. Franck, M. Thomas (2001) When, If Ever, May States Deploy Military Force Without Prior Security Council Authorisation?: Self Defence Against Anticipated

and Indirect Aggression. *Journal of Law & Policy* (Vol 5:51), 51-68
http://law.wustl.edu/igls/unconfpapers/p_51_Franck.pdf (30. 12. 2003).

34. Frankenstein the CIA created (17. 1. 1999), GuardianUnlimited,
<http://www.guardian.co.uk/yemen/story/0,2763,20926,00.html> (20. 11. 2003).

35. Foley, J. Brian (2001) US Campaign Against Afghanistan Not Self-Defence Under International Law, http://www.counterpunch.org/foley_1.htm (19. 11. 2003).

36. Glodsmith, Ben (2002) Intervention by Invitation?
http://www.ejil.org/forum_wtc/messages/36.html (24. 02. 2004).

37. Huang, Reyko (2001) Lessons from History: U.S. Policy Toward Afghanistan, 1978-2001, <http://www.cdi.org/terrorism/afghanistan-history-pr.cfm>
(18. 10. 2003).

38. Kevin, C Kenny (1995) Self Defence, v: R Wolfrum(ed): *United Nations: Law, Policies and Practice, 2 et.seq.*, 1162-1170. Martinus Nijhoff Publishers Dordrecht/London/Boston.

39. Kidwai Saleem (2002) US and International Terrorism, v: Grover Verinder(ed): *Encyclopedia od International Terrorism, Terrorism in Word Countries, Vol.2*, 29-31. Deep & Deep Publications PVT.LTD, New Delhi.

40. Koch- Jahn, Ingrid (1995) Conflits, Afganistan, v: R Wolfrum(ed): *United Nations: Law, Policies and Practice, 1 et seq*, 176-188. Martinus Nijhoff Publishers Dordrecht/London/Boston.

41. Lessons from the History: U.S. Policy Toward Afghanistan, 1978-2001 (2001), <http://www.cdi.org/terrorism/afghanistan-history-pr.cfm> (18. 11. 2003).

42. Martyn, Angus (2002) The Right of Self –Defence under International Law- the Response to the Terrorist Attack of 11. September, <http://www.aph.gov.au/library/pubs/CIB/2001-02/02cib08.htm> (10. 11. 2003).

43. Meacher, Michael (06. 09. 2003): This war on terrorism is bogus, The GuardianUnlimited,
<http://www.guardian.co.uk/comment/story/0,3604,1036571,00.html> (29. 12. 2003).
44. Murphy, D.Sean (2002) Contemporary Practice of the United States relating to International Law. *American Journal of International Law* Vol. 96 No. 1., 237-264.
45. O.Connell, Mary Ellen (2003) Lawful responses on Terrorism,
<http://jurist.law.pitt.edu/forum/forumnew30.htm> (02. 12. 2003).
46. Patterns of Global Terrorism–2001. Appendix H: Multinational responses to September 11., <http://www.state.gov/s/ct/rs/1/pgtrpt/2001/html> (06. 01. 2004).
47. Pilger, John (29. 10. 2001) There is no war on terrorism; If there was, the SAS would be storming the breaches of Florida,
<http://www.globalissuea.org./Geopolitics/MiddleEast/TerrorInUSA/NotWar.asp?>
 (29. 12. 2003).
48. Politics of the gun (2001) Financial Times – Special Reports,
<http://specials.ft.com/theresponse/FT3SUPUBNSC.html> (30. 12. 2003).
49. President Signs Autorization for Use of Military Force Bill,
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010918-10.html> (12. 11. 2003).
50. Questioning the New Imperial World Order. A hearing on the Project for the New American Century (PNAC) (2004),
http://www.brusseletribunal.org/platform_text.htm (31. 05. 2004).
51. Rashid, Ahmed (13. 09. 2003) Osama Bin Laden: How the U.S. Helped Midwife a Terrorist, [http:// www.public-i.org/dtaweb/report.asp?ReportID](http://www.public-i.org/dtaweb/report.asp?ReportID) (03. 01. 2004).

52. Richter, Chris (2003) Pre-emptive Self Defence, International Law and US Policy, www.polsis.uq.edu.au/dialogue/vol-1-2-6.pdf (24. 02. 2004).
53. Robertson, David (2004/2002) The Routledge Dictionary of Politics. Third Edition. Taylor & Francis Group, London and New York.
54. Samad, Yunas (2001) Pakistan, »Pro-Taliban Elements« and Sectarian Strife, <http://www.merip.org/mero/mero111601.html> (21. 05. 2004).
55. September 11, 2001: Attack on America OAS Resolution Terrorist Treat to the Americas, http://www.yale.edu/lawweb/avalon/sept_11/oas_0921a.htm (03. 01. 2004).
56. Transcript (26. 9. 2001) Powell, Irish Foreign Minister Press Briefing <http://usinfo.state.gov/topical/pol/terror/01092618.htm> (25. 11. 2003).
57. The United Front, http://www.afgha.co/?af=news&new_topic=2 (30. 05 2004).
58. Türk, Danilo (1984) Načelo neintervencije v mednarodnih odnosih in mednarodnem pravu, Mladinska knjiga, Ljubljana.
59. Ulfstein, Geir (21. 10. 2001) RE: SC Resolution 1368 and Self-defense, http://www.ejil.org/forum_WTC/messages/7.html (06. 11. 2003).